

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากเมืองลพบุรีเป็นเมืองประวัติศาสตร์ ซึ่งปรากฏร่องรอยทางประวัติศาสตร์สืบเนื่องมาหลายยุคหลายสมัย หลักฐานสำคัญได้แก่อาคารโบราณสถานเก่าแก่หลายแห่งแทรกตัวอยู่ระหว่างการตั้งถิ่นฐานของคนในพื้นที่ การเสนอแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองเก่าลพบุรีจึงต้องมีการประสานแนวคิดในเรื่องของการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าพื้นที่โบราณสถานในเขตเมืองและภูมิทัศน์เมือง การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

2.1 ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ และภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมายภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์(Historic Landscapes) และภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural landscape)

2.1.2 โบราณสถาน

2.2 เมืองประวัติศาสตร์(Historic Town)

2.2.1 ความหมายและประเภทของเมืองประวัติศาสตร์

2.2.2 คุณค่า (Value) และการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์

2.2.3 แนวทางการจัดการเมืองประวัติศาสตร์

2.3 แนวคิดในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์และการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์

2.3.1 ความหมายของการอนุรักษ์

2.3.2 การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.3.3 แนวคิดการฟื้นฟูเมือง(Urban Renewal)

2.4 แนวคิดในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองเก่า

2.4.1 ลักษณะเฉพาะ(Character, Unique)และ เอกลักษณ์(Identity)ของเมือง

2.4.2 แนวคิดเรื่องจิตวิญญาณของเมือง(Spirit of the City)

2.4.3 แนวคิดเรื่อง Place

2.5 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.5.1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.5.2 การพัฒนาโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยว

2.6 สรุป

2.1 ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ และภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม

2.1.1 ความหมาย ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์(Historic Landscapes) และภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural landscape)

Fein (1998) ได้ให้ความหมายของ ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์ (Historic Landscapes) หมายถึง ภูมิทัศน์ที่เป็นอยู่เช่นในอดีต อันประกอบไปด้วยลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของมนุษย์ที่ปรากฏขึ้นอยู่บนภูมิทัศน์ ซึ่งกลายเป็นลักษณะเฉพาะของภูมิทัศน์นั้นๆ

A Dictionary of Landscape (Goultly, 1991) ได้ให้ความหมายของ ภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์(Historic Landscape)หมายถึงพื้นที่ส่วนหนึ่งที่มีการใช้งานพื้นที่มีตั้งแต่อดีต เช่น ร่องรอยการทำกรเกษตรสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คูน้ำสมัยยุคหินถนนสมัยโรมัน ศาสนสถาน หลวงหรือที่ตั้งอยู่ในป่า หมู่บ้านชนบทกลางทุ่งหน้าหรือบนสันเขา

ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural landscape)หมายถึง ภูมิทัศน์ที่ได้รับการปรุงแต่งโดยมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากภูมิทัศน์ธรรมชาติ

Heritage Victoria หน่วยงานอนุรักษ์และปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศออสเตรเลียได้ให้ความหมายของคำว่า ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural landscape or Culturally significant landscape) หมายถึง สภาพภูมิประเทศที่ปรากฏผลอันเนื่องมาจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

จากความหมายของภูมิทัศน์ทั้งสองประเภทพบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกันในรูปแบบของภูมิทัศน์ที่ปรากฏร่องรอยของมนุษย์และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แตกต่างกันว่าภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์จะต้องปรากฏลักษณะทางกายภาพที่สามารถเห็นได้ชัดเจนภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมจะกินความหมายที่กว้างกว่า ซึ่งรวมไปถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่ปรากฏขึ้นบนภูมิทัศน์นั้นๆ

2.1.2 โบราณสถาน

โบราณสถานที่ปรากฏอยู่มีหลากหลายรูปแบบ ในกระบวนการในการปรับปรุงและอนุรักษ์โบราณสถานมีความจำเป็นต้องทราบประเภทโบราณสถานนั้นเพื่อให้สามารถจัดการดูแลรักษาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ปัจจุบันมีหน่วยงานด้านการอนุรักษ์หลายหน่วยงานได้จัดแบ่งประเภทโบราณสถานเอาไว้ องค์การยูเนสโกเป็นหน่วยงานหลักที่ให้การสนับสนุนและทำการขึ้นทะเบียนโบราณสถานให้เป็นมรดกโลก และจากการประชุมสามัญของ องค์การยูเนสโกในปี 1932 เพื่อปกป้องแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จนเกิดการรับรองอนุสัญญาพิเศษเกี่ยวกับการปกป้องมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ เพื่อปกป้องแหล่งต่างๆ อันได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งปรากฏอยู่ในประเทศสมาชิกต่างๆ ซึ่งในมาตรา 1 ได้กำหนดประเภทแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และให้คำนิยามดังต่อไปนี้ (กรมศิลปากร,ผู้แปล,2538 :15)

1. อนุสรณ์สถาน(Monuments)เป็นผลงานทางสถาปัตยกรรมหรือผลงานประติมากรรมและจิตรกรรมขนาดใหญ่ ส่วนประกอบหรือโครงสร้างของธรรมชาติทางโบราณคดี จารึก ถ้าที่อยู่อาศัยและร่องรอยหลากหลายผสมรวมกัน ซึ่งมีคุณค่าอันเป็นสากลโลก โดดเด่นจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวิทยาศาสตร์

2. กลุ่มอาคาร(Group of Buildings)กลุ่มของอาคารที่เชื่อมต่อกันหรือแยกจากกันเพราะลักษณะสถาปัตยกรรมและความเข้ากันสนิทเป็นเรื่องเดียวกัน หรือการจัดวางในภูมิทัศน์อันมีคุณค่าเป็นสากลของโลก โดดเด่นจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ศิลปะและวิทยาศาสตร์

3. แหล่ง(Sites)เป็นผลงานการกระทำของมนุษย์หรือผลผนวกระหว่างผลงานของธรรมชาติและของมนุษย์และบริเวณที่รวมถึงแหล่งโบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าอันเป็นสากลโลก โดดเด่นจากมุมมองด้านประวัติศาสตร์ ความงาม ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา

ในประเทศไทยกรมศิลปากรในฐานะเป็นหน่วยงานหลักในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่โบราณสถานและแหล่งประวัติศาสตร์ ได้ตรากฎหมายเพื่อใช้ในการเก็บรักษาพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โดยได้ให้ความหมายของคำว่า “โบราณสถาน” นั้น ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้ความหมายไว้ในมาตรา ๔ ว่า“อสังหาริมทรัพย์” ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์หรือ โบราณคดี ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย จากความหมายดังกล่าวข้างต้น การที่จะถือว่าสิ่งใดเป็นโบราณสถานจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

1. ต้องเป็นอสังหาริมทรัพย์ ความหมายคำว่า “อสังหาริมทรัพย์” ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐ ว่า “อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ที่ดินกับทรัพย์อันติดกับ ที่ดินนั้น หรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น อนึ่งคำว่าอสังหาริมทรัพย์หมายรวมถึง สิทธิทั้งหลายอันเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดินด้วย”

2. โดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับ ประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี องค์ประกอบใน ข้อ (๒) นี้ จะต้องพิจารณาถึงหลักการสำคัญอย่างหนึ่งอย่างใดใน ๓ ประการ คือ

2.1 อายุของอสังหาริมทรัพย์

2.2 ลักษณะการก่อสร้างของอสังหาริมทรัพย์

2.2 หลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์

ทั้งนี้ จะต้องเป็นประโยชน์ต่อศาสตร์แขนงหนึ่งแขนงใดใน ๓ แขนงนี้ คือ ศิลป ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี โดยในการแบ่งประเภทของโบราณสถานวิธีการแบ่งแยกประเภทของโบราณสถานอาจแยกได้ ๒ วิธี

1. แบ่งแยกโดยพิจารณาตามหลักกรรมสิทธิ์ คือ แบ่งเป็น
 - 1.1 โบราณสถานที่มีเจ้าของ หรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย
 - 1.2 โบราณสถานที่ไม่ใช่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย
2. แบ่งโดยพิจารณาจากหลักการขึ้นทะเบียน คือ แบ่งเป็น
 - 2.1 โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน
 - 2.3 โบราณสถานที่มิได้ขึ้นทะเบียน

ซึ่งในการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานนั้น กรมศิลปากรได้จัดแบ่งประเภทของโบราณสถาน เพื่อใช้ในการพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่โบราณสถานและกำหนดรูปแบบการดำเนินการโดยแบ่งโบราณสถานออกเป็น 6 ประเภทได้แก่

- 1 สิ่งก่อสร้างเดี่ยว หมายถึง สิ่งก่อสร้างเดี่ยวซึ่งรวมถึงที่ตั้ง องค์ประกอบและอุปกรณ์ที่ติดที่ ที่มีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปสถาปัตยกรรม วิชาการ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา
- 2 กลุ่มของสิ่งก่อสร้าง หมายถึง สิ่งก่อสร้างเดี่ยวที่มีส่วนเชื่อมต่อกัน หรือที่ตั้งอยู่รวมกันเป็นกลุ่มรวม ทั้งบริเวณทั้งหมดที่ล้อมรอบอยู่ ประกอบด้วย ลักษณะสถาปัตยกรรม ที่มีเนื้อหาเดียวกันเกี่ยวเนื่องกัน หรือตำแหน่งที่ตั้งในพื้นที่ที่นำมาซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปสถาปัตยกรรม วิชาการ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา
- 3 ย่าน ชุมชน และเมืองประวัติศาสตร์ หมายถึง ย่านหรือเมืองที่ประกอบด้วยโบราณสถาน ร่องรอยหลักฐานของเมือง เช่น พื้นที่คูเมือง กำแพงเมือง หรือพื้นที่ตั้งสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะกลมกลืนกันมีความเก่าแก่ต่อเนื่องมาแต่อดีตจนถึงช่วงเวลาหนึ่ง และมีเรื่องราวสืบต่อกันมาเป็นรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และพัฒนาการของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งจะครอบคลุมพื้นที่และขอบเขตกว้างกว่ากลุ่มของสิ่งก่อสร้าง
- 4 แหล่งโบราณคดี หมายถึง บริเวณหรือแหล่งที่พบหลักฐานผลงานการกระทำของมนุษย์ หรือมนุษย์ร่วมกับธรรมชาติ รวมทั้งที่อยู่ใต้ดิน และใต้น้ำ อันมีคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลป ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา รวมถึงซากของสิ่งก่อสร้างที่ข้อมูลยังไม่ปรากฏชัดเจนเนื่องจากยังมิได้มีการขุดค้น ขุดแต่ง หรือถูกทำลายไป และผลงานทางประติมากรรม จิตรกรรม จารึกบนแผ่นหินธรรมชาติติดที่ หรือถ้าที่อยู่อาศัยเป็น องค์ประกอบที่มีลักษณะทางโบราณคดีจำแนกเป็น

- 4.1 แหล่งโบราณคดีที่ขุดค้นแล้ว
- 4.2 แหล่งโบราณคดีที่ยังไม่ได้ขุดค้น

4.3 แหล่งศิลปะเก่า

5. แหล่งประวัติศาสตร์ หมายถึง บริเวณหรือแหล่งที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับการกล่าวอ้างถึงด้วยหลักฐานเอกสาร ทางประวัติศาสตร์ทั้งที่เป็นภาพหรือเป็นพจน์ มีผลให้มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม หรือชาติพันธุ์วิทยา

6. ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ หมายถึง บริเวณหรือสถานที่ที่ประกอบด้วยหลักฐานทางกายภาพที่แสดงถึงความคงอยู่ของมนุษย์ แสดงถึงความต่อเนื่องของอดีตถึงปัจจุบันซึ่งยืนยันถึงความเข้าใจ ความชื่นชม และความมั่นคงของสภาพแวดล้อม สะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับกับความต้องการของช่วงเวลา และพื้นที่เฉพาะแหล่งหรือภูมิภาคที่แตกต่างกันมีความหมายรวมถึงสวนประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นงานศิลปะที่มีการใช้พืชพันธุ์มาประกอบ และพื้นที่เป็นที่ตั้งของสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ซึ่งรวมถึงรั้ว อุปกรณ์ประกอบถนน ลวดลายพื้น องค์ประกอบบริการสาธารณะและลานโล่ง เป็นต้น

โดยกรมศิลปากรจะพิจารณาถึงอายุของอสังหาริมทรัพย์นั้นโดยถือเอาเกณฑ์ที่อสังหาริมทรัพย์นั้นมีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไปก็จะนับว่าเป็นโบราณสถาน โดยโบราณสถานแห่งหนึ่งๆอาจสามารถจัดประเภทโบราณสถานได้เป็นหลายประเภท และในโบราณสถานประเภทหนึ่งๆอาจมีโบราณสถานประเภทอื่นตั้งอยู่ภายในโบราณสถานนั้นด้วย เช่น ภายในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ซึ่งถือเป็นโบราณสถานประเภทสิ่งก่อสร้างสถาปัตยกรรมมีการขุดค้นพบสวนโบราณที่ถือเป็นภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

โบราณสถาน อนุสรณ์สถาน (Monument and Site) (กรมศิลปากร, 2535) หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนในอดีต ซึ่งสภาการอนุสรณ์สถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า "อนุสรณ์สถานและแหล่งประวัติศาสตร์นั้น มิได้ครอบคลุมเฉพาะแต่งานก่อสร้างสถาปัตยกรรมอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงสถานที่ตั้งของเมืองหรือของชนบทซึ่งพบหลักฐานของอารยธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นพิเศษที่นั่น และเป็นหลักฐานของความเจริญก้าวหน้าที่สำคัญหรือเป็นหลักฐานเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ความหมายนี้มีได้นำมาใช้กับงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่เท่านั้น แต่ยังใช้กับผลงานธรรมดาสามัญที่มีผู้สร้างสรรค์ขึ้นในอดีต และมีความสำคัญทางวัฒนธรรมขึ้นเมื่อกาลเวลาล่วงเลยไปด้วย" ทั้งนี้ยังได้มีการจำแนกประเภทโบราณสถานออกได้ดังนี้

1. โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ National Historic Landmarks หมายถึง โบราณสถานใดก็ตาม (อาจมาในรูปแบบโบราณคดี สิ่งก่อสร้างทางวิศวกรรม อนุสาวรีย์ ย่านประวัติศาสตร์ หรือรูปแบบใดก็ได้) ที่มีความสำคัญสูงสุด หากชาติชาติซึ่งโบราณสถานสถานนั้นไป จะเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงเนื่องจากโบราณสถานนั้นๆ เป็นสัญลักษณ์ของชาติหรือเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เช่น พระบรมมหาราชวัง เมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา เป็นต้น

2. อนุสาวรีย์แห่งชาติ (National Historic Statues) หมายถึงอนุสรณ์สถานที่ได้สร้างขึ้นเพื่อเพื่อบุคคลหรือเรื่องราวที่ประชาชนจะร่วมรำลึกถึงด้วยกัน อนุสาวรีย์แห่งชาติอาจมีได้มีอายุเก่าแก่เนื่องจากมีการจัดสร้างขึ้นภายหลัง แต่อนุสาวรีย์ได้เป็นตัวแทนของเรื่องราวหรือบุคคลที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์หรือเป็นที่เคารพอย่างสูงในชาติ เช่น องค์พระแก้วมรกต พระบรมรูปทรงม้า เป็นต้น

3. อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ (National Historic Building) หมายถึงอาคารและสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอันทรงไว้ซึ่งคุณค่าอย่างสูงทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วิศวกรรม แสดงถึงการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ๆ ในยุคอดีต ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน หรือเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญของชาติ เช่น อาคารพระที่นั่งอนันตสมาคม สะพานปฐมบรมราชาอนุสรณ์ (สะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) สนามหลวง เป็นต้น

4. ย่านประวัติศาสตร์หมายถึงพื้นที่ที่กำหนดขอบเขตได้พื้นที่หนึ่งด้วยความหนาแน่นทางสถาปัตยกรรม เรื่องราวของประวัติศาสตร์ การวางผังเมือง หรือสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีอาคาร สิ่งก่อสร้าง ถนนหนทาง และ/หรือ องค์ประกอบอื่นๆ ให้พื้นที่รอยอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น โดยรูปแบบเนื้อหาเรื่องราว ความสำคัญของพื้นที่นั้น ทำให้พื้นที่นั้นจัดอยู่ได้กึ่งในลักษณะต่อไปนี้

- 1) ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม(Architectural or Historic District)
- 2) ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ (Commercial District)
- 3) ย่านประวัติศาสตร์การอุตสาหกรรม (Industrial District)
- 4) ย่านประวัติศาสตร์พื้นถิ่น (Rural District)
- 5) เขตพื้นที่ทางโบราณคดี (Archeological District)

ซึ่งย่านประวัติศาสตร์นั้นๆ จะต้องแสดงให้เห็นถึงสาระสำคัญของพื้นที่ได้โดดเด่นยิ่งกว่าย่านประวัติศาสตร์ระดับท้องถิ่นโดยทั่วไป เช่น ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ภูเก็ต เป็นต้น

5. อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ(National Historic park) หมายถึงพื้นที่ที่กำหนดขอบเขตให้พื้นที่หนึ่งซึ่งมีพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและทางวิศวกรรม รวมกับสภาพแวดล้อมทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นและโดยธรรมชาติอันมนุษย์ใช้งาน (เช่นแม่น้ำหรือภูเขาในพื้นที่นั้น) อันจะทำให้สาระทางประวัติศาสตร์และการควบคุม/พิทักษ์รักษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ให้ดำรงไว้ได้ เช่นอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

6. นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ(National Historic Cities) หมายถึงเมืองและนคร ซึ่งย่อมหาตำแหน่งขอบเขตการตั้งถิ่นฐานได้ อาจจะด้วยกำแพงเมือง คู่น้ำหรือคันดิน อันแสดงถึงหลักฐานความเป็นเมืองหรือนครซึ่งมีแบบอย่างทางวัฒนธรรม อำนาจของผังเมือง สาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ และองค์

ประกอบของเมืองสถาปัตยกรรม วิศวกรรม ผังเมือง และ/หรือชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งยังคงแสดงให้เห็นได้ ในปัจจุบันอันโดดเด่นและมีคุณค่ายิ่งกว่าเมืองอื่นใด นครประวัติศาสตร์ นครประวัติศาสตร์แห่งชาติเช่น เมืองสุโขทัย เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน เป็นต้น

7. ซากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ (Trace of National Archeology or National Historic Sites) หมายถึงแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์ และซากโบราณซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของชาติในอดีต เช่นซากปราสาทหินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซากพระนครศรีอยุธยา ซากเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ฯลฯ

ซึ่งเราสามารถพิจารณาได้ว่าหน่วยงานทั้งสองที่มีหน้าที่ในการอนุรักษ์และแหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ได้ให้ความสำคัญของพื้นที่ในลักษณะภาพรวมกล่าวคือได้ให้ความสำคัญแก่บริบทและสภาพแวดล้อมโดยรอบที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งประวัติศาสตร์นั้น อาทิ สภาพภูมิทัศน์ ย่านชุมชน หรือพื้นที่โดยรอบที่แหล่งประวัติศาสตร์นั้นตั้งอยู่ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าถ้าสภาพภูมิทัศน์โดยรอบนั้นมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าอาคารสถาปัตยกรรมโบราณสถานนั้น

2.2 เมืองประวัติศาสตร์ (Historic Town)

2.2.1 ความหมายและประเภทของเมืองประวัติศาสตร์

เมืองประวัติศาสตร์จัดได้ว่าเป็นโบราณสถานประเภทหนึ่ง ทั้งในความหมายของสภาการอนุสรณ์สถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) และความหมายของกรมศิลปากร ในประเทศไทยหน่วยงานหลักที่ทำการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ได้แก่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเรียกเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์นี้ว่า “เมืองเก่า” โดยได้ให้ความหมายของเมืองเก่าไว้ว่า

เมืองเก่า (Old Town) ได้แก่เมืองที่มีประวัติศาสตร์สืบเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน อีกทั้งปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งหลักฐานทางโบราณคดี ที่แสดงระยะเวลาการเจริญเติบโตของเมือง ได้กำหนดความหมายของ “เมืองเก่า” หมายถึง

1. เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อนหรือที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์
2. เมืองเหนือบริเวณของเมืองที่มีรูปแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมต่างถิ่น หรือมีลักษณะเป็นรูปแบบพัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาในยุคต่างๆ
3. เมืองหรือบริเวณของเมืองที่เคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่งและยังคงมีลักษณะเด่นประกอบด้วยโบราณสถาน

4. เมืองหรือบริเวณเมือง ซึ่งโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งสถาปัตยกรรม มีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์

จากความหมายของคำว่า เมืองเก่าหรือเมืองประวัติศาสตร์เราสามารถสรุปแบ่งประเภทของเมืองเก่า โดยแบ่งตามรูปแบบการใช้ประโยชน์ของผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองได้ 2 ประเภทคือ

1. เมืองร้าง (Abandon/ Dead AncientsหรือDead Historic City) ได้แก่พื้นที่ที่ปรากฏซากอาคารซึ่งบ่งชี้ได้ว่าเคยเป็นเมืองหรือชุมชนเมืองมาก่อน โดยที่ไม่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวใดๆทั้งสิ้น ในประเทศไทยไม่ปรากฏเมืองเก่าที่เป็นเมืองร้างในลักษณะนี้

2. เมืองที่ยังมีการใช้ประโยชน์อยู่หรือมีการอยู่อาศัย (Living City) ซึ่งแบ่งประเภท

2.1 เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้าง และนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคปัจจุบัน(Historic City)ได้แก่เมืองที่เคยเจริญมาในยุคสมัยหนึ่ง แต่ถูกทิ้งร้างไม่มีการอยู่อาศัยไปในเวลาหนึ่งโดยยังมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เช่นเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ก่อนจะพัฒนาเป็นเมืองอย่างสมบูรณ์ในปัจจุบัน ซึ่งเมืองเก่าในประเทศไทยส่วนใหญ่มักเป็นเมืองเก่าในประเภทนี้เช่นเมืองเชียงใหม่ ศรีสัชชาลัย เป็นต้น ซึ่งรวมทั้งเมืองประวัติศาสตร์ลพบุรีซึ่งเคยร้างมาตั้งแต่สมัยหลังจากสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก่อนที่สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(ร.๔)จะทรงมาปรับปรุงเมืองใหม่อีกครั้ง

2.2 เมืองที่มีพัฒนาการจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน (living Ancient หรือHistoric City) ซึ่งเป็นเมืองที่เป็นสถานที่อยู่อาศัยจากชุมชนที่อาศัยอยู่ นับตั้งแต่ริเริ่มสร้างเมืองจนถึงปัจจุบัน เมืองเก่าประเภทนี้ในประเทศไทยเช่น กรุงรัตนโกสินทร์

2.2.2 คุณค่า (Value) และการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์

องค์การยูเนสโก ได้ให้ความสำคัญของคุณค่าของแหล่งมรดก(Heritage Site) ในแง่ของการพิจารณาความสำคัญ และเป็นตัวตัดสินและจัดลำดับความสำคัญของแหล่งมรดก สำหรับการอนุรักษ์และปกป้องแหล่งมรดกเหล่านั้น โดยพิจารณาถึงคุณค่าใน 2 ประเด็นได้แก่

1. คุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Values) อันได้แก่

1.1 คุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ (Identity Value) หมายถึงคุณค่าที่แหล่งมรดกนั้นมีลักษณะเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่

1.2 คุณค่าทางศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องหรือคุณค่าทางวิชาการ(Relative artistic or Technical Value)หมายถึงคุณค่าจากการที่แหล่งมรดกนั้นปรากฏหลักทางประวัติศาสตร์ที่จะสามารถใช้เป็นหลักฐานทางวิชาการได้

1.3 คุณค่าของความหายาก(Rarity Value) หมายถึงคุณค่าจากการที่แหล่งมรดกนั้นมีลักษณะเฉพาะอันมีความแตกต่างที่หาได้ยากจากแหล่งมรดกอื่น

2. คุณค่าทางสังคม-เศรษฐกิจร่วมสมัย (Contemporary Socio-economic Value) ได้แก่

2.1 คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Value) หมายถึงคุณค่าจากการที่แหล่งมรดกนั้นเป็นที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนหรือหน่วยงานรับผิดชอบ

2.2 คุณค่าการใช้สอย(ประโยชน์ใช้งาน) (Functional Value) หมายถึงคุณค่าจากการที่แหล่งมรดกนั้นยังมีสภาพการใช้งานเดิมที่ดีอยู่หรือสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานให้เกิดประโยชน์อื่นได้

2.3 คุณค่าทางการศึกษา (Education Value) หมายถึงการที่แหล่งมรดกนั้นเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ที่จะใช้ในการเผยแพร่ให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่นหรือผู้ที่สนใจในการศึกษาประวัติศาสตร์นั้น

2.4 คุณค่าทางสังคม (Social Value) หมายถึงการที่แหล่งมรดกนั้นเป็นสถานที่ที่เป็นสถานที่พบปะทางสังคม หรือเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจของคนในชุมชนนั้น

2.5 คุณค่าทางการเมือง (Political Value) หมายถึงการที่แหล่งมรดกนั้นเป็นสถานที่ที่ใช้ในกิจกรรม หรือการแสดงออกทางด้านการเมืองการปกครอง หรือเป็นสัญลักษณ์ของการเมืองการปกครองของสถานที่นั้น

Fairclough (อ้างถึงใน Grenville ed., 1999) ได้อธิบายคุณค่า(Value)ของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ในหัวข้อต่างๆได้แก่

1. Cultural Value คุณค่าทางวัฒนธรรม : พื้นที่ทางประวัติศาสตร์จะช่วยให้เราสามารถรับรู้ความเป็นสถานที่(Place) และเป็นการจัดเตรียมบริบทเพื่อการดำรงชีวิตในแต่ละวัน การเห็นในคุณค่าและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ จะช่วยส่งเสริมลักษณะเด่นของท้องถิ่นนั้น ทั้งในระดับภาคและในระดับประเทศ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสังคมของเราในระดับราก และเป็นการบันทึกถึงวิวัฒนาการด้วย

2. Education and Academic Value คุณค่าทางการศึกษา : พื้นที่ทางประวัติศาสตร์จะเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับบรรพบุรุษของเรา วิวัฒนาการของสังคม และลักษณะเด่นของสภาพแวดล้อมที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจถึงอดีตที่ผ่านมาและวัฒนธรรมของพวกเขา เราสามารถใช้หลักฐานทางโบราณคดีเพื่อการเรียนรู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว (เพื่อให้เกิดความยั่งยืนหรือองค์ความรู้ต่างๆ) เกี่ยวกับกิจกรรมและพัฒนามนุษย์ที่ผ่านมา และใช้เป็นองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนในอนาคต

3. Economic Value คุณค่าทางเศรษฐกิจ: พื้นที่ทางประวัติศาสตร์จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจอันเกิดจากการทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่ประวัติศาสตร์นั้นด้วย

4. Resource Value คุณค่าในฐานะเป็นทรัพยากร : อาคารที่มีอายุการใช้งานยาวนานจะช่วยในการประหยัดทรัพยากร และพลังงานที่จะใช้ในการก่อสร้าง การนำเอาอาคารเก่ากลับมาใช้ใหม่(Reuse)หรือการพัฒนาอาคารใหม่อีกครั้ง(Redevelopment)จะช่วยให้ประหยัดกว่าการ รื้อสร้างใหม่ ซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์แบบยั่งยืนต่อไป

5. Recreation Value คุณค่าในฐานะเป็นสถานที่นันทนาการ : พื้นที่ทางประวัติศาสตร์สามารถใช้เป็นสถานที่นันทนาการสร้างความเพลิดเพลินสำหรับประชาชนโดยทั่วไปได้ โดยมากแล้วความนิยมมาตั้งแต่อดีตที่สืบเนื่องมาจนปัจจุบันมักจะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันและประสบการณ์

6. Aesthetic Value คุณค่าทางด้านความงาม : อาคารที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีมักจะเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมคุณภาพของภูมิทัศน์เมือง (Townscape) และส่งเสริมภูมิทัศน์โดยทั่วไป(landscape) เมื่อเราทราบถึงประวัติศาสตร์ของเมืองอย่างละเอียด จะช่วยให้เราทำความรู้จักพื้นที่ทางประวัติศาสตร์นั้นได้ดีมากยิ่งขึ้น

กรมศิลปากร ได้สร้างเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าโบราณสถานประเภทต่างๆ เป็นแบบประเมินให้คะแนนคุณค่าโบราณสถานประเภทต่างๆทั้ง 6 ประเภท โดยในแบบประเมินโบราณสถานประเภท ย่านชุมชนและเมืองประวัติศาสตร์ มีเกณฑ์และรายละเอียดในการให้คะแนนดังนี้

1. คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ พิจารณาหัวข้อดังต่อไปนี้

- 1.1 ศิลปกรรม
- 1.2 สถาปัตยกรรม
- 1.3 ความกลมกลืนของอาคารในพื้นที่
- 1.4 ผังของย่าน ชุมชนและเมืองประวัติศาสตร์

2. คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี พิจารณาหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1 ช่วงที่โดดเด่นของย่านชุมชนและเมืองประวัติศาสตร์ (โบราณสถานเป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีในประวัติศาสตร์)
- 2.2 ความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์ศิลปะขององค์ประกอบ
- 2.3 ความสืบเนื่องการพัฒนาชุมชนและเมืองประวัติศาสตร์ (ทั้งทางด้านกายภาพและด้านใช้สอย)
- 2.4 อายุสมัย

- 2.5 ความสมบูรณ์และชัดเจนของหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
3. คุณค่าทางด้านวิทยาการและการศึกษาพิจารณาหัวข้อดังต่อไปนี้
- 3.1 ความเป็นของแท้ดั้งเดิมในเรื่องต่อไปนี้ (ในกรณีใดกรณีหนึ่งหรือทั้งสามกรณี)
- ที่ตั้ง
 - เทคโนโลยีทางการก่อสร้าง(อาคารและสาธารณูปโภคสาธารณูปการ)
 - รูปแบบ ศิลปกรรม/สถาปัตยกรรม/ผัง
- 3.2 ความหายาก
- 3.3 การสื่อความหมาย การเป็นตัวแทนของรูปแบบหรือของยุคสมัย
- 4.คุณค่าทางสังคมพิจารณาหัวข้อดังต่อไปนี้
- 4.1 วัฒนธรรมท้องถิ่น (เน้นกิจกรรมความเป็นอยู่)
- 4.2. ความสืบเนื่องของการใช้สอย (เน้นกิจกรรมความเป็นอยู่)
- 4.3 ความผูกพันต่อท้องถิ่น (ความรู้สึกรักของคนในท้องถิ่นที่มีต่อโบราณสถาน)

โดยข้อมูลที่ได้จากการประเมินคุณค่า กรมศิลปากรจะนำไปใช้ในการจัดลำดับความสำคัญโบราณสถาน เพื่อกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และจัดการโบราณสถานนั้นต่อไปโดยแบ่งระดับความสำคัญออกเป็น 4 ระดับได้แก่

1. อันดับหนึ่ง “สมบัติแห่งชาติ” คือองค์ประกอบโดยรวมของโบราณสถานซึ่งได้รับการพิจารณาจากเกณฑ์การประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา และคุณค่าทางสังคม แล้วปรากฏว่ามีคุณค่าความสำคัญยอดเยี่ยมในระดับชาติ และอาจมีศักยภาพเพียงพอที่จะเสนอให้มีความสำคัญในระดับโลก ได้ในฐานะมรดกโลก ได้แก่ โบราณสถานที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 4 ขึ้นไปได้แก่ คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3-3.99
2. อันดับที่สอง “มรดกทางวัฒนธรรมสำคัญ” คือโบราณสถานซึ่งได้รับการพิจารณา ปรากฏว่ามีคุณค่าความสำคัญรองลงมาจากอันดับหนึ่ง(โดยมีลักษณะเฉพาะซึ่งเป็นตัวแทนในระดับภูมิภาค)
3. อันดับสาม “มรดกทางวัฒนธรรม” คือโบราณสถานซึ่งได้รับการพิจารณา ปรากฏว่าลดลงมาจากอันดับสอง (โดยมีลักษณะเฉพาะซึ่งเป็นตัวแทนในระดับจังหวัด)ได้แก่ คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 2-2.99
4. อันดับสี่ “อาคารสถานที่อนุรักษ์” คือโบราณสถานซึ่งปรากฏว่ามีคุณค่าความสำคัญในระดับท้องถิ่น ได้แก่ คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1-1.99

โดยโบราณสถานที่จัดความสำคัญอยู่ในระดับที่ 1-3 ให้มีการเสนอขึ้นทะเบียนโบราณสถาน จัดให้เป็นโบราณสถานระดับชาติ และอันดับที่ 4 เสนอขึ้นบัญชีโบราณสถาน จัดเป็น โบราณสถานระดับท้องถิ่น

ถิ่น โบราณสถานที่ได้รับการจัดลำดับแล้ว อาจมีการทบทวนการให้คะแนน เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลหรือได้รับข้อมูลเพิ่มเติม

ทั้งนี้ยังได้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาทำการจัดลำดับศักยภาพในการอนุรักษ์ คือ

1. โบราณสถานที่มีศักยภาพสูง ได้แก่โบราณสถานที่มีความพร้อมหรือสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการอนุรักษ์มาก ได้แก่คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.33 ขึ้นไป
2. โบราณสถานที่มีศักยภาพปานกลาง ได้แก่โบราณสถานที่มีความพร้อมหรือสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการอนุรักษ์ปานกลาง ได้แก่คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.67-3.32
3. โบราณสถานที่มีศักยภาพต่ำ ได้แก่โบราณสถานที่มีความพร้อมหรือสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการอนุรักษ์น้อย ได้แก่คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.66 ลงมา

หน่วยงานอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศออสเตรเลีย HERITAGE VICTORIA ได้จำแนกคุณค่า (Value) ของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมได้แก่

1. Aesthetic Significance : ความเฉพาะเจาะจงในด้านสุนทรียภาพ
2. Archaeological Significance : ความเฉพาะเจาะจงในด้านโบราณคดี
3. Historical Significance: ความเฉพาะเจาะจงในด้านประวัติศาสตร์
4. Scientific Significance: ความเฉพาะเจาะจงทางด้านวิทยาศาสตร์
5. Social Value : คุณค่าทางสังคม

HERITAGE VICTORIA ยังได้ให้เกณฑ์ (Criteria) ที่ใช้ในการประเมินคุณค่าพื้นที่ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม เพื่อใช้ในการตรวจสอบลักษณะภูมิทัศน์ที่ปรากฏขึ้นและใช้ในการจัดทำรายงานการประเมินภูมิทัศน์เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และปรับปรุงภูมิทัศน์นั้น เรียกว่า แบบประเมิน "ABC" (ABC Assessment Procedure) โดยมีรายละเอียดแยกเป็นหัวข้อดังนี้

A - Area and Environment Context พื้นที่และสภาพแวดล้อม บริบท

พื้นที่และบริบทสภาพแวดล้อมในการประเมินจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงลักษณะและศักยภาพที่เกื้อหนุนให้เกิดภูมิทัศน์ทาง

- สภาพทางธรณีวิทยาและสภาพภูมิประเทศ (Geography and Topology) ทั้งทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น พิจารณาลักษณะพื้นผิวของภูมิทัศน์แบบ 3 มิติ ทั้งองค์ประกอบของภูมิทัศน์และทิศทาง
- องค์ประกอบทางธรรมชาติ เช่นเส้นทางกรไหลของน้ำ
- ลักษณะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

B - Boundary ขอบเขต

ขอบเขตเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยบ่งชี้และจำกัดขอบเขตในการทำงาน ขอบเขตในที่นี้มีได้หมายถึง “เส้น” ที่เป็นตัวกั้นแนวเขต แต่จะเป็นตัวที่ช่วยในการส่งเสริมแนวทางการปกป้องภูมิทัศน์ ในการทำงานจึงมีความจำเป็นจะต้องกำหนดแนวขอบเขตในเรื่องต่างๆเช่น

- ขอบเขตทางสายตา ได้แก่ ทิศนียภาพและช่องมอง(View&Vista) ซึ่งจะต้องพิจารณาทั้งจากมุมมองภายใน(Internal views) และจากมุมมองภายนอก(External views)
- ขอบเขตทางประวัติศาสตร์(Historical boundary) ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากแผนที่ทางประวัติศาสตร์ และข้อมูลอื่นๆซึ่งเป็นข้อมูลขอบเขตที่มีความสำคัญและเป็นส่วนที่มีคุณค่ามากที่สุด
- พื้นที่ในบริเวณรอบๆ (Additional land)

C - Characteristics Relating to Historical Development ลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

- Landuse /s and Historical Land use : การใช้ที่ดิน และการใช้ที่ดินในประวัติศาสตร์ อาทิเช่น การเปลี่ยนรูปแบบการใช้ที่ดินในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา รวมทั้งลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย (อาทิเช่นแนวเขตรั้ว รูปแบบการพักอาศัย)
- Cultural Traditions: วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งจะสอดคล้องกับรูปแบบการใช้ที่ดิน ซึ่งหมายรวมถึง การแบ่งชนชั้น รูปทรงอาคาร และการเลือกใช้วัสดุ
- การจำแนกช่วงเวลาในการพัฒนา ซึ่งถ้าแบ่งเวลาออกเป็นช่วงๆ การพัฒนาจะเฉพาะเจาะจงกว่าการพัฒนาโดยรวม

D - Distribution of Element องค์ประกอบที่มารบกว

- Spatial Organisation
- Cluster arrangements
- Circulation – ได้แก่การคมนาคม และการสัญจร

S - Specific Element องค์ประกอบที่มีลักษณะพิเศษ

- ลักษณะทางธรรมชาติ อาทิเช่นพืชพรรณ ชนิดพืชพรรณที่มีลักษณะพิเศษ ประโยชน์ที่ได้จากต้นไม้ ต้นหญ้า เห็ดรา
- Building and Structures : อาคารและโครงสร้าง พิจารณาแบบ 3 มิติถึงลักษณะพิเศษต่างๆ ของอาคารและโครงสร้างเช่น บ้าน ลักษณะภายนอกอาคาร สะพาน อาคารที่เป็นอนุสรณ์หรือมีความเป็นพิเศษ

- Hard Landscape element : องค์ประกอบภูมิทัศน์คาดแจ้ง อาทิเช่น รั้ว ทางเท้า การปูพื้นผิว หิน โครงสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อให้ประโยชน์จากน้ำ
- Archaeological Fabric เนื้อหาที่มีความสำคัญทางด้านโบราณคดี ทั้งที่ปรากฏอยู่บนพื้นดินและที่อยู่ใต้ดิน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ผ่านมา
- Other small-scale details and features : องค์ประกอบและรายละเอียดขนาดเล็ก ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยให้สามารถระบุความสำคัญของ Place

F - Further Factors associated with standard Heritage Victoria Registration Assessment Guideline

- Comparative Analysis การวิเคราะห์เปรียบเทียบ กับภูมิทัศน์ประเภทเดียวกัน
- รวบรวมจัดทำรายการ มรดกทางวัฒนธรรม

2.2.3 แนวทางการจัดการเมืองประวัติศาสตร์

เมืองประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งรวบรวมประวัติศาสตร์ อาคารสิ่งก่อสร้าง วิถีชีวิต สังคมและเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาแต่อดีต องค์การยูเนสโก(กรมศิลปากร,ผู้แปล,2538: 72) ในฐานะเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ต่างๆของโลกได้แนวทางในการจัดการเมืองและเมืองที่เป็นมรดกโลก โดยแบ่งเป็นแนวทางการวางแผนจัดการเมืองประวัติศาสตร์ในหัวข้อต่างๆดังต่อไปนี้

1. จุดหมายของการวางแผน (Objective of Planning)

ในการวางแผนจัดการเมืองโดยเฉพาะเมืองที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ จำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน โดยเป็นการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ให้มีความสอดคล้องกับนโยบายทางด้านสังคม นโยบายทางด้านกายภาพ และประวัติศาสตร์ของเมือง ศูนย์กลางทางประวัติศาสตร์ของเมือง เป็นพื้นที่ส่วนสำคัญของเมืองที่จะได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงของเมือง และเป็นไม่เพียงแต่สถานที่ท่องเที่ยวเท่านั้น การวางแผนจัดการเมืองจึงต้องวางแผนควบคุมการเจริญเติบโตของเมือง ไม่ให้กระทบกระเทือนแก่พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งควบคุมการใช้ที่ดินให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการ โดยมีจุดมุ่งหมายโดยรวมเพื่อผลประโยชน์ของสังคมและเศรษฐกิจของเมืองหรือภูมิภาคนั้น

จุดมุ่งหมายของการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ของเมืองมิได้เป็นเพียงแค่การเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์แต่ยังเกี่ยวข้องกับกับรูปแบบเศรษฐกิจ และสังคมของเมืองที่ถ่ายทอดกันต่อมา เพราะเมืองเป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์หลายยุคสืบเนื่องกันมา และประกอบไปด้วย

ความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม มานุษยวิทยา ภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจอันมีลักษณะเฉพาะของตนเอง ยูเนสโกได้เสนอจุดมุ่งหมายในการวางแผนจัดการเมืองเก่าไว้ 2 ข้อดังนี้

1.1 การอนุรักษ์แบบผสมผสาน (Integrated Conservation) ซึ่งก็คือรูปแบบในการอนุรักษ์ที่สอดคล้องกับลักษณะการเจริญเติบโตของเมืองประวัติศาสตร์จำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมการเปลี่ยนแปลง(Control of change) ไม่ให้ความเจริญเติบโตของเมืองเข้าไปลดทอนคุณค่าของพื้นที่ประวัติศาสตร์

1.2 ป้องกันการคุกคามเมืองประวัติศาสตร์ (Threats to Historic Towns) สาเหตุแห่งความเสื่อมโทรมของเมืองเก่า มีอยู่หลายประการอาทิเช่น

1.2.1 การเพิ่มจำนวนประชากร และการอพยพเข้ามาอยู่ในเขตพื้นที่เมืองซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมเมือง และการทรุดโทรมของพื้นที่ประวัติศาสตร์ของเมือง

1.2.2 ปัญหาอันเกิดจากปริมาณยานพาหนะ การก่อสร้างเส้นทางสัญจร รวมทั้งมลพิษที่เกิดจากยานพาหนะ

1.2.3 ผลกระทบการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของเมือง การปรับเปลี่ยนพื้นที่เมืองเป็นย่านธุรกิจ การค้า และอุตสาหกรรม รวมทั้งปัญหาความแออัดคับคั่ง ทั้งในการคมนาคมขนส่งสินค้าอุตสาหกรรม

1.2.4 รูปแบบบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสมัยใหม่ที่ไม่สอดคล้องกับสภาพของเมืองเดิม

1.2.5 การขาดการบำรุงรักษาอาคารเก่า ความไม่เห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมทั้งอันตรายจากการทรุดโทรมของโครงสร้างอาคารเก่า

จากการพัฒนาโดยปราศจากความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ เช่นการสร้างถนนตัดผ่านกลางพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ การทำลายโครงสร้างของสถาปัตยกรรมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ รวมทั้งการขาดการควบคุมในการก่อสร้างอาคารให้มีความสอดคล้องทางวัฒนธรรมและมีการจัดการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมโดยเฉพาะในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ประวัติศาสตร์ องค์การยูเนสโกยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการพื้นที่ประวัติศาสตร์ของเมืองว่าควรจะต้องมีการประสานผลประโยชน์ของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และรูปแบบการอนุรักษ์ให้มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีความเสื่อมโทรมแล้วเช่นใช้เป็นสถานที่พักอาศัย ซึ่งจะกลายเป็นเสน่ห์ของเมือง โดยให้ยังคงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่เหล่านั้นไว้และเรียกวธีการนี้ว่าเป็นการอนุรักษ์โดยรวม

2.2.4 การอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์(Conservation of Historic Towns)

สภาการอนุสรณ์สถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) ได้กำหนดกฎบัตร(Charter)ว่าด้วยการอนุรักษ์แหล่งมรดกประเภทต่างๆและตรากฎบัตรตามชื่อเมืองที่ใช้ในการประชุมสัมมนา Washington

Charter หรือกฎบัตรวอชิงตัน (กรมศิลปากร, 2535) เป็นกฎบัตรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ และย่านประวัติศาสตร์ในเมือง (International Charter For the conservation of Historic Town and Urban Area) โดยมีหลักการและเหตุผลคือ เพื่อให้มีประสิทธิผลมากที่สุด การอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่านประวัติศาสตร์จะต้องใช้ความร่วมมือด้านการเมือง และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกันในการวางแผนทุกระดับของการวางผังเมืองและการวางผังภาค

ทั้งนี้ยังได้ระบุคุณลักษณะที่ดีของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ ที่จะต้องทำการอนุรักษ์เอาไว้ได้แก่ ลักษณะของเมืองและย่านประวัติศาสตร์นั้น ซึ่งรวมไปถึงวัสดุและองค์ประกอบทางนามธรรม ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

- ก. ลักษณะแผนผังของเมือง ซึ่งแสดงโดยลักษณะการแบ่งพื้นที่เป็นช่องๆ หรือเป็นผืนและถนน
- ข. ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับพื้นที่สีเขียวและพื้นที่เปิดโล่ง
- ค. ลักษณะของอาคารทั้งภายใน-ภายนอก ซึ่งปรากฏให้เห็นด้วยสัดส่วน ขนาด รูปแบบ วิธีการก่อสร้าง วัสดุ สี และการตกแต่ง
- ง. ความสัมพันธ์ระหว่างเมือง หรือย่านประวัติศาสตร์กับสภาพที่ตั้ง ซึ่งเป็นทั้งลักษณะธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น
- จ. การใช้งานของเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์จะมีขึ้นในหลายลักษณะ ตามช่วงเวลาที่ผ่านมา

การปฏิบัติต่อคุณลักษณะที่ดีเหล่านี้ จะต้องโอนอ่อนให้กับเนื้อแท้(Authenticity) ของเมืองหรือของย่านประวัติศาสตร์นั้น โดยการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์จะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น เป็นอันดับแรก โดยมีกระบวนการและวิธีการในการวางแผนอนุรักษ์

1. การวางแผนเพื่อการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์ ควรดำเนินการภายใต้การศึกษาในหลายแง่มุม ได้แก่

- การอนุรักษ์จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านเทคนิค ด้านสังคมวิทยา และด้านเศรษฐศาสตร์
- โดยหลักการแล้วจุดมุ่งหมายในการวางแผนอนุรักษ์ ควรจะต้องมีความชัดเจนในการดำเนินงานทั้งในด้านกฎหมายการบริหาร และด้านการเงิน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินการ
- การวางแผนการอนุรักษ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อความมั่นคงในความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวระหว่างย่านประวัติศาสตร์ของเมืองและ เมืองส่วนอื่นๆ
- ก่อนดำเนินการตามแผนควรมีการจัดบันทึกสภาพพื้นที่เดิมไว้อย่างละเอียด

- การวางแผนการอนุรักษ์ควรจะต้องบ่งชี้ว่าอาคารใดสมควรอนุรักษ์ อาคารใดควรที่จะอนุรักษ์ภายใต้สถานการณ์หนึ่งบ้าง และอาคารควรที่จะอนุรักษ์ภายใต้สถานการณ์พิเศษที่อาจเกิดขึ้นได้บ้างได้ประการใดบ้างและแผนการอนุรักษ์ควรที่จะได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น

2. จนกระทั่งแผนการได้รับการอนุมัติควรดำเนินการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ให้ดำเนินการเป็นไปตามกฎบัตรสากลนี้และกฎบัตรแห่งแห่งเวนิส

3. การอนุรักษ์เมืองหรือนครประวัติศาสตร์ จำเป็นจะต้องดำเนินการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

1. เมื่อมีการใช้ประโยชน์ และมีการจัดกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นใหม่ จำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับลักษณะของเมืองหรือย่านประวัติศาสตร์นั้น
2. วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการปรับปรุงบ้านพักอาศัย
3. เมื่อมีความจำเป็นต้องก่อสร้างอาคารใหม่หรือมีการดัดแปลงอาคารเดิม ผังบริเวณอาคารหลังนั้นจำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสัดส่วนและขนาดที่ที่ตั้งของอาคารนั้น และองค์ประกอบร่วมสมัยจะต้องมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เมื่อองค์ประกอบนั้นสร้างความสวยงามและคุณค่าของพื้นที่ได้
4. ควรมีการตรวจสอบทางโบราณคดี เพื่อเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ให้กว้างขึ้นและนำเสนอสิ่งที่ค้นพบอย่างเหมาะสม
5. ควรมีการวางแผนการสัญจรภายในเมืองประวัติศาสตร์ และจะต้องมีการวางผังพื้นที่เพื่อรองรับพื้นที่จอดรถไว้ เพื่อไม่ให้ไปทำลายเนื้อเมืองและสภาพแวดล้อมของเมือง
6. ควรมีการวางแผนถนนสายหลักของเมือง โดยถนนสายหลักนั้นจะต้องไม่ตัดผ่านเข้าไปยังใจกลางของเมือง แต่จะต้องเป็นเส้นทางที่ส่งเสริมการเดินทางไปสู่เมืองหรือย่านประวัติศาสตร์นั้น
7. เมืองประวัติศาสตร์ จะต้องได้รับการปกป้องจากภัยธรรมชาติและมลภาวะและเมื่อเกิดผลกระทบจากภัยธรรมชาติจะต้องมีมาตรการป้องกันและซ่อมแซมให้เหมาะสมกับลักษณะของอาคารแต่ละหลัง
8. ควรมีแผนงานข่าวสารเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเริ่มต้นขึ้นที่กลุ่มเด็ก ในโรงเรียน และส่งเสริมกิจกรรมของสมาคม หน่วยงานต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ
9. ส่งเสริมและฝึกอบรมบุคลากรในทุกวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์

นอกจากนี้ยังกำหนดแนวทางในการพัฒนาด้านภูมิสถาปัตยกรรม (landscape Development Concept) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 2 ประการ คือ เพื่อการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างซึ่งเป็นโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์นั้นๆ และรักษาสภาพแวดล้อม ให้เป็นไปเพื่อส่งเสริมกิจกรรมด้านต่างๆ เช่น เพื่อกิจกรรมนันทนาการ เพื่อการท่องเที่ยว ฯลฯ

ICOMOS ได้ให้ความหมายของการพัฒนาด้านภูมิสถาปัตยกรรม (landscape Development) คือการพัฒนาสภาพแวดล้อมนั้นๆ เป็นการดำเนินการเพื่อจัดระบบ ระเบียบ สร้างความงาม และส่งเสริมความสำคัญของโบราณสถาน และ/หรือ พื้นที่ประวัติศาสตร์ อันเป็นเนื้อหาหลัก ของพื้นที่นั้นๆ และกิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง จึงพอสรุปจุดประสงค์หลักของการพัฒนาด้านภูมิสถาปัตยกรรม เป็น 2 ประการได้แก่

1. เพื่อแก้ปัญหา และส่งเสริมความสำคัญของโบราณสถาน และ/หรือ พื้นที่ทางประวัติศาสตร์
2. เพื่อส่งเสริมกิจกรรมใหม่ด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับนโยบายของพื้นที่นั้นๆ

การพัฒนาในเขตโบราณสถานหรือพื้นที่ทางประวัติศาสตร์คือ โบราณสถาน หลักฐานสิ่งก่อสร้าง และเนื้อหา เรื่องราวในประวัติศาสตร์ และโบราณคดี จะต้องได้รับการดำเนินการตามขบวนการอนุรักษ์ การพัฒนาที่เกิดขึ้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดการบิดเบือนหรือทำลายให้มรดกเหล่านี้ต้องลดทอนคุณค่าลง ผู้รับผิดชอบโครงการอนุรักษ์หรือพัฒนา จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าลักษณะเฉพาะตน หรือเอกลักษณ์ของพื้นที่ (อาจจะเป็นลักษณะพิเศษของด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่) จะต้องได้รับการพิจารณาและส่งเสริมเพื่อให้เกิดประโยชน์ควบคู่ไปกับโครงการเสมอ เช่น ลักษณะรูปแบบของอาคาร สิ่งก่อสร้าง สภาพพื้นที่ พันธุ์ไม้

แนวทางการพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จจะต้องรักษาความสำคัญของโบราณสถาน หลักฐานสิ่งก่อสร้างและเนื้อหาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์โบราณคดี รักษาลักษณะพิเศษ และนำข้อได้เปรียบของพื้นที่นั้นๆมาดัดแปลงให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับนโยบายมากที่สุด ทั้งนี้ ICOMOS ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาด้านต่างๆดังต่อไปนี้

1. สิ่งก่อสร้างและหลักฐานอื่นๆทางด้านประวัติศาสตร์ได้แก่
 - 1.1 กำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อม โดยเว้นระยะออกจากแนวขอบโบราณสถาน 20 เมตรตามพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ 2504 โดยอาจพิจารณากำหนดระยะควบคุมสภาพแวดล้อมเฉพาะพื้นที่หรือโครงการนั้นๆ
 - 1.2 สร้างหรือกำหนดแนวขอบพื้นที่ประวัติศาสตร์ให้ชัดเจน ตามการวิเคราะห์หรือสันนิษฐานเพื่อให้เห็นลักษณะการวางผัง หรือรูปแบบสิ่งก่อสร้างอย่างชัดเจน
2. วัสดุพืชพันธุ์ - เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการพัฒนาภูมิทัศน์เมือง ซึ่งช่วยในการส่งเสริมทัศนียภาพ และช่วยในการจัดแบ่งพื้นที่กิจกรรมต่างๆ และยังมีประโยชน์อื่นๆ อีกมากมาย
 - 2.1 พิจารณาการปลูกตามตามลักษณะพันธุ์ไม้เดิมในสมัยโบราณ

2.2 ตอบสนองต่อการใช้สอย และมุมมอง

2.3 ในพื้นที่รอบๆ โบราณสถานให้พยายามหลีกเลี่ยงไม้คลุมดิน และไม้พุ่มขนาดเล็ก – กลาง เพราะดูแลรักษายาก อีกทั้งไม่ควรปลูกไม้ดอกที่มีสีสรรสวยงาม เพราะจะทำให้ดึงดูดความสำคัญของโบราณสถานไป

2.4 ในพื้นที่อื่นๆ นอกจากพื้นที่ประวัติศาสตร์ให้พิจารณาปลูกตามความเหมาะสม

2.5 ลักษณะการปลูกควรปลูกเป็นกลุ่ม และให้ปลูกน้อยชนิดเพื่อง่ายในการดูแล

3. อาคารสิ่งก่อสร้างอื่นๆ และองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรม – หมายถึงการก่อสร้างอาคารใหม่ในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นโครงการและกิจกรรมใหม่ที่ซ้อนทับอยู่ในพื้นที่ประวัติศาสตร์

3.1 ควรพิจารณาให้อาคารหรือสิ่งก่อสร้างใหม่ตั้งอยู่บนโครงสร้างใหม่ทั้งหมด โดยให้มีความสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยและให้สามารถเห็นถึงความแตกต่างระหว่างโครงสร้างทั้งใหม่และเก่า โดยจะต้องไม่ข่ม, ดึงความสำคัญหรือ บดบังทัศนียภาพอาคารประวัติศาสตร์นั้น

3.2 รูปแบบอาคารให้มีรูปแบบ ลักษณะและสีสรรที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ และอาจใช้เทคนิควิธีการก่อสร้างเดียวกับอาคารโบราณสถานที่ตั้งอยู่โดยรอบก็ได้

2.3 แนวคิดในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์และการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์

2.3.1 ความหมายของการอนุรักษ์

ตามมาตราที่ 10 และ 11 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ 2504 ข้อที่ 3. ได้ให้ความหมายของ “การอนุรักษ์” หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้และให้หมายรวมถึง การป้องกันการรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย

ก. การสงวนรักษา หมายความว่า การดูแล รักษา ไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป

ข. การปฏิสังขรณ์ หมายความว่า การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา

ค. การบูรณะ หมายความว่า การซ่อมแซม และปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

และในข้อที่ 5 การอนุรักษ์โบราณสถานใดๆ ก็ตาม จะต้องคำนึงถึงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมโดยรอบโบราณสถานนั้นด้วย สิ่งใดที่จะทำลายคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ ให้ดำเนินการปรับปรุงให้เหมาะสมด้วย

เดชา บุญค้ำ(2537: 68.) ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ว่าที่แท้จริงแล้วการอนุรักษ์มีความหมายที่หลากหลายระดับปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมดังนี้

1. การอนุรักษ์ (conservation) หมายถึง กระบวนการสงวนรักษาที่ไม่เข้มงวด และเป็นลักษณะผ่อนคลายเป็นเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้ไม่ให้สูญหายหรือถูกเปลี่ยนแปลงไปโดยการใช้สอยหรือการบริโภคที่ไม่เหมาะสมหรือกล่าวโดยหลักการคือ เป็นการพิทักษ์รักษาสภาพและเอกลักษณ์ไว้แต่ไม่หวงห้ามในการใช้

2. การพิทักษ์รักษา (preservation) หมายถึงกระบวนการปกป้องโดย

2.1 สร้างเสริมความมั่นคงถาวร

2.2 สร้างใหม่ด้วยวิธีการและวัสดุดั้งเดิม

2.3 รักษาสภาพเดิม หรือ

2.4 ปรับปรุงสภาพและส่งเสริมคุณภาพเฉพาะของสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์หรืออาคารสถานที่ให้คงอยู่ตลอดไปอย่างถาวร

3. การบูรณะ (Restoration) หมายถึง บูรณะสิ่งแวดล้อมหรืออาคารสถานที่ที่เสื่อมโทรมหรือหมดสภาพขึ้นมาใหม่ให้มีรูปร่าง ลักษณะหน้าตาเหมือนเดิมโดยเลือกยุคที่เหมาะสม สภาพหรือรูปร่างลักษณะรวมทั้งสไตล์ที่จะบูรณะให้เป็นไปนั้นจะต้องมีความถูกต้องอย่างเข้มงวดโดยการค้นคว้าวิจัยอย่างจริงจังและถูกต้องที่สุด

4. การฟื้นฟู การปฏิสังขรณ์ (Rehabilitation) หมายถึงการฟื้นฟูสภาพของภูมิทัศน์อาคารหรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ให้กลับอยู่ในสภาพที่ใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งปกติจะทำในระดับเพียงการซ่อมแซมให้มีสภาพดีและอาจรวมถึงการปรับสภาพเล็กน้อยเพื่อความสะดวกในการใช้งาน ระดับของการรักษาความแท้ดั้งเดิมเป็นรอง

5. การสร้างของเก่าขึ้นมาใหม่ (Reconstruction) หมายถึงการสร้างภูมิทัศน์หรืออาคารแบบดั้งเดิมขึ้นมาใหม่ จากอาคารหรือสถานที่ที่เป็นประวัติศาสตร์เดิมที่เสื่อมสูญไปแล้วโดยสร้างขึ้น ณ ที่ใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นที่เดิม แต่สร้างเหมือนเดิมทุกประการตั้งแต่ฐานตึกลงไป รูปแบบที่สร้างจะต้องเก็บและค้นคว้า วิจัยจากเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภาพถ่าย หรือภาพวาดเก่า ความแท้ขึ้นอยู่กับเอกสารหลักฐานและทฤษฎีเชิงอำนวยการ เช่นอาคารพระที่นั่งสรรเพชญปราสาทในเมืองโบราณ เป็นต้น

6. การแปลความหมาย (Interpretation) หมายถึงการรักษาลักษณะดั้งเดิมของสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์และอาคาร สถานที่เก่าแก่ไว้บ้างโดยสอดใส่การใช้สอยอย่างใหม่ๆ ตามสภาวะเศรษฐกิจยุคใหม่ การค้นคว้าวิจัยถือเป็นองค์ประกอบหลักของการออกแบบซึ่งจะต้องนำลักษณะและการใช้สอยใหม่มาใช้

7. การสงวนไว้ใช้ (Reservation) หมายถึง การสงวนไว้ใช้ประโยชน์ในภายหน้าซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมเล็กน้อย หรือโดยสิ้นเชิงได้

กรมศิลปากรได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้คือ การดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึง การป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์และการบูรณะด้วย ซึ่งการอนุรักษ์โบราณสถานแต่ละแห่งนั้น อาจมีวิธีการในระดับต่างๆกัน แล้วแต่สถานการณ์และปัจจัยอื่นๆในแต่ละกรณี โดยอาจจะใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรือหลายวิธีร่วมกัน ดังนี้

1.การป้องกันการเสื่อมสภาพ(Prevention of Deterioration) เป็นการป้องกันโดยการควบคุมสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันการผุพังและความเสียหายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น รวมถึงการควบคุมความชื้น อุณหภูมิ แสงสว่าง การป้องกันไฟ อีกทั้งการลดมลภาวะอันจะมีผลกระทบต่อโบราณสถานเสื่อมสภาพ

2.การสงวนรักษา(Preservation) ได้แก่ การดูแลรักษาให้สิ่งก่อสร้างของโบราณสถาน คงอยู่ในสภาพที่ปรากฏอยู่และชะลอการเสื่อมสภาพที่อาจจะเกิดขึ้นป้องกันมิให้เสียหายต่อไป โดยอาจมีกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

3.การเสริมความมั่นคงแข็งแรง (Consolidation) เป็นการเสริมทางกายภาพหรือใช้วัสดุเชื่อมหรือช่วยค้ำยัน เสริมเข้าไปในวัสดุเพื่อให้แน่ใจว่ามีความมั่นคงมีโครงสร้างที่แข็งแรงต่อไปหรือเป็นการดำเนินการเฉพาะหน้ารอการดำเนินการในระดับอื่นๆต่อไป ในกรณีที่โบราณสถานมีสภาพชำรุดทรุดโทรมจนอาจจะเป็นอันตราย

4.การจำลองแบบ(Reproduction) เป็นการลอกเลียนแบบงานศิลปะส่วนตกแต่ง หรือองค์ประกอบสถาปัตยกรรมของโบราณสถานที่มีคุณค่า และถูกรบกวนหรือคุกคามให้เสื่อมสภาพที่จำเป็นจะต้องเคลื่อนย้ายไปไว้ในที่ที่มีการควบคุมให้ปลอดภัยจากปัจจัยที่ทำให้เกิดความเสื่อมสภาพเช่นในพิพิธภัณฑ์ แล้วนำแบบจำลองมาไว้แทนที่ เพื่อรักษาเอกภาพของสถานที่เดิมไว้

5.การบูรณะ/ปฏิสังขรณ์

การบูรณะ(Restoration) เป็นการซ่อมแซมโบราณสถานเพื่อฟื้นฟูแนวความคิด หรือลักษณะเดิมของโบราณสถานนั้นๆ ที่ดำเนินถึงวัสดุดั้งเดิม หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่นๆ ในกรณีที่จำเป็นต้องสร้างเสริมส่วนที่ขาดหายไป ต้องทำให้กลมกลืนกับของเดิม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องแสดงถึงความแตกต่างแยกจากวัสดุเดิมได้

การปฏิสังขรณ์(Reconstruction) เป็นการนำโบราณสถานกลับไปสู่สภาพเดิมให้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยทำการก่อสร้างขึ้นมาใหม่บนพื้นฐานความถูกต้อง และความเป็นจริงของหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ไม่บิดเบือนลักษณะดั้งเดิม ไม่ว่าจะใช้วัสดุดั้งเดิมหรือวัสดุใหม่

6.การประกอบคืนสภาพ(Anastylosis) เป็นการสร้างขึ้นใหม่ โดยใช้วัสดุดั้งเดิมของโบราณสถานนำมาประกอบใหม่ ณ ตำแหน่งเดิม ด้วยวิธีการก่อสร้างแบบเดิม หากเป็นการย้ายไปตั้งใหม่ เรียกว่า การย้ายสิ่งก่อสร้างของโบราณสถาน(Relocation)

7. การประยุกต์การใช้สอย (Rehabilitation/ Renovation) เป็นการปรับโบราณสถาน เพื่อประโยชน์ใช้สอยใหม่ที่เหมาะสม จากพื้นฐานแนวคิดที่ว่า วิธีการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่ดีที่สุด คือการยังคงใช้ประโยชน์จากอาคารนั้นอยู่ โดยประโยชน์ใช้สอยใหม่จะไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า แต่หากมีการเปลี่ยนแปลงก็สามารถแก้ไข ก็สามารถแก้ไขกลับคืนสภาพเดิมได้หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อชน้อยที่สุด

2.3.2 แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำการดูแลและรักษาพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านธรรมชาติและศิลปกรรมภายใต้กฎหมาย พ.ร.บ. ควบคุมและรักษาสภาพแวดล้อม พ.ศ. 2535 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดูแลรักษาปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่แหล่งศิลปกรรมโดยให้ความหมายดังนี้

แหล่งศิลปกรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างหรือกำหนดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน ด้วยความสามารถสติปัญญา กำลังกายกำลังใจ และได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าในทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และ เทคโนโลยี ศิลปกรรม ที่กล่าวถึง ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 คือ ศิลปกรรมที่ใช้งานได้ใช้งานอยู่ เช่น วัด สถานที่ราชการ อาคารพาณิชย์ บ้านเรือน ย่านวัฒนธรรม

ลักษณะที่ 2 คือ ศิลปกรรมที่ไม่ได้ใช้งาน (ตามหน้าที่เดิม) แล้ว เช่น ซากโบราณสถาน วัดร้าง กำแพงเมือง คูเมือง แหล่งประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี

พื้นที่แหล่งศิลปกรรมนี้มักเป็นพื้นที่ที่ขึ้นทะเบียนอนุรักษ์โบราณสถาน ตามพ.ร.บ. โบราณสถานฯ พ.ศ. 2504 โดยกรมศิลปากรซึ่งได้ทำการอนุรักษ์ และดูแลรักษาโบราณสถานนั้นไว้ ส่วนพื้นที่โดยรอบโบราณสถานหรือพื้นที่ที่เรียกว่า "สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม" ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ในการดูแลของกรมศิลปากรนั้นก็มีความสำคัญเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ช่วยในการส่งเสริมคุณค่า และเอกลักษณ์ของพื้นที่โบราณสถานนั้นไว้ โดยแบ่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็น 2 ส่วนคือ

1. ตัวศิลปกรรม ทั้ง 2 ลักษณะที่กล่าวแล้วข้างต้น
2. สภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบและที่เกี่ยวข้อง คือ ปริมาณพล รอบตัวศิลปกรรม หรือ อาณาบริเวณเมืองเก่า หรือชุมชนเมือง ที่แหล่งศิลปกรรมดังกล่าวตั้งอยู่ เช่น กรุงรัตนโกสินทร์ หรือเมืองเก่าต่างๆ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในประเทศไทย

พื้นที่สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมักเป็นพื้นที่ที่ถูกมองข้ามและมักเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม ซึ่งเกิดจากการใช้ที่ดินผิดประเภท การก่อสร้างที่อยู่อาศัยหรือสร้างอาคารพาณิชย์ โรงงานอุตสาหกรรม การสร้างที่จอดรถและเส้นทางคมนาคมประชิด, รุกล้ำพื้นที่โบราณสถานซึ่งก่อให้เกิดมลภาวะและแรงกระเทือนจากการ

สัญจรสร้างความเสียหายให้กับแหล่งศิลปกรรมนั้น และการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างโดยรอบที่เป็นทัศนอุจาด ทำให้สภาพภูมิทัศน์และคุณค่าของแหล่งศิลปกรรมนั้นถูกลดทอนลงไป ซึ่งโดยสรุปแล้วความเสื่อมโทรมของแหล่งศิลปกรรมมักมีสาเหตุมาจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบแหล่งศิลปกรรมนั้น

แนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Heritage Conservation) ได้แก่การควบคุมสภาพพื้นที่แหล่งศิลปกรรม รวมทั้งบริเวณโดยรอบที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมโดยรวม ซึ่งสามารถแบ่งรายละเอียดพื้นที่ออกเป็นส่วนต่างๆได้แก่

บรรยากาศ (Atmosphere) หมายถึงตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีความสอดคล้อง ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

แหล่งอันควรรักษา (Nucleus) หมายถึงตัวศิลปกรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์

พื้นที่สงวน (Preservation Area) หมายถึง พื้นที่ที่มีคุณค่าทางวิชาการ และมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบที่ทำให้ถูกทำลายได้ง่าย ในพื้นที่นี้ห้ามกระทำการใดๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพดั้งเดิมของศิลปกรรมโดยเด็ดขาด

พื้นที่อนุรักษ์ (Conservation Area) หมายถึง พื้นที่ใกล้เคียง หรือบริเวณโดยรอบตัวศิลปกรรม ซึ่งเมื่อพื้นที่นี้ถูกทำลายย่อมมีผลกระทบต่อคงอยู่ของศิลปกรรมด้วย ในบริเวณนี้ยินยอมให้ทำกิจกรรมได้บางประการ ที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่นี้มากนัก

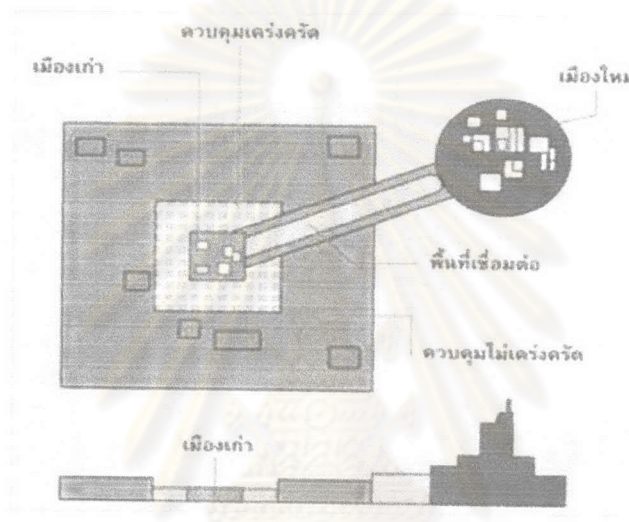
พื้นที่บริการและการจัดการหรือพัฒนา (Service and Management Area) หมายถึง พื้นที่ข้างเคียงหรือโดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวพันกับตัวศิลปกรรมน้อยมาก จึงยินยอมให้มีการพัฒนาได้ แต่ต้องอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานที่รับผิดชอบว่า กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นจะไม่ส่งผลกระทบให้เกิดการทำลายคุณค่าของศิลปกรรม

รูปที่ 2.1 ขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Heritage Conservation)

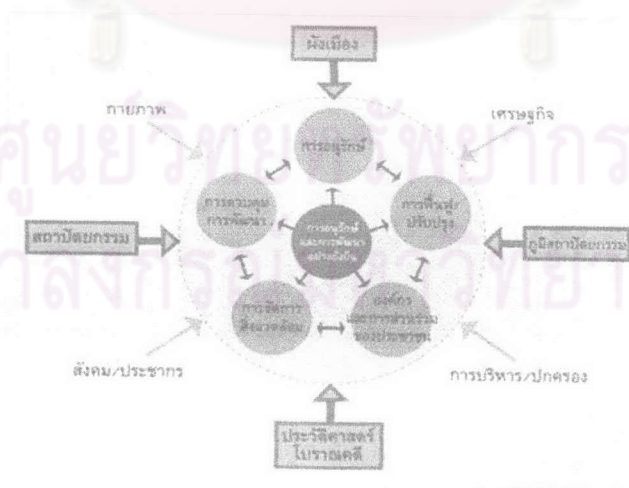
ที่มา: <http://www.oepp.go.th/ncecd/natural/enviroment.html>

พร้อมกันนี้ยังเสนอแนวทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ที่อาศัยองค์การภาครัฐและ องค์การการมี ส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ การควบคุมการพัฒนา และการฟื้นฟู/ปรับปรุง รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญใน สายวิชาชีพที่เกี่ยวข้องในด้าน สถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม ผังเมืองและประวัติศาสตร์ โบราณสถาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาและอนุรักษ์ในรูปแบบบูรณาการ อีกทั้งยังได้เสนอแนวทางในการกำหนดแนวทาง การควบคุมการก่อสร้าง ในเขตพื้นที่เมืองเก่า ด้วยแนวทางกำหนดโซนนิ่ง ความเคร่งครัดในการควบคุม การพัฒนา และมีพื้นที่เชื่อมต่อไปยังเขตเมืองใหม่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเมืองภายใต้สภาพแวดล้อมที่ เหมาะสมต่อไป

รูปที่ 2.2 แนวความคิดในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์

ที่มา: <http://www.oep.go.th/ncecd/natural/enviroment.html>

รูปที่ 2.3 แนวทางการควบคุมการก่อสร้างอาคาร

ที่มา: <http://www.oep.go.th/ncecd/natural/enviroment.html>

รูปที่ 2.4 แนวทางการควบคุมการใช้ที่ดินและอาคาร

ที่มา: <http://www.oep.go.th/ncecd/natural/enviroment.html>

รูปที่ 2.5 แนวทางการใช้ต้นไม้บริเวณโบราณสถาน

ที่มา: <http://www.oep.go.th/ncecd/natural/enviroment.html>

O'Donnell (Austin & others eds., 1983: 35) ได้กล่าวถึงรูปแบบการสงวนรักษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ (Historic Preservation) ของเมืองซึ่งปรากฏความสำคัญหรือคุณค่าทางวัฒนธรรม ในเรื่องของตำแหน่งที่ตั้ง, ศิลปะการออกแบบ, การจัดองค์ประกอบพื้นที่, วัสดุการก่อสร้างของโบราณสถานนั้น, ฝีมือการก่อสร้าง, ความรู้สึก, และความสำคัญในฐานะเป็นองค์กรในท้องถิ่น

โดยทำการสงวนรักษาแหล่งประวัติศาสตร์นั้นและพัฒนาให้เป็น สวนสาธารณะของเมือง หรืออุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อตอบสนองความต้องการกิจกรรมนันทนาการของประชาชน โดยเสนอให้มีการวางแผนเพื่อทำการสงวนรักษา(Preservation) พื้นที่ทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นเอาไว้ หรือทำการเพิ่มคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการก่อสร้างขึ้นใหม่ (Reconstruction) การประยุกต์การใช้สอย (Rehabilitation หรือการAdaptive use)

นิลบล คล่องเวสสะและคณะ(2538)ได้กล่าวถึงแนวคิดในการพัฒนาโบราณสถานเพื่อความภาคภูมิใจของชุมชน ว่าควรมีข้อคำนึงดังต่อไปนี้

1. การเลือกบริเวณเพื่อพัฒนา - แหล่งโบราณสถานที่จะพัฒนาเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ของชุมชนควรที่จะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1.1 อยู่ในบริเวณชุมชน แหล่งชุมชน หรืออยู่ใกล้ทางสัญจรของชุมชน เช่น ใกล้ตลาด ร้านค้า หรือวัด

1.2 ไม่อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยว โดยโบราณสถานนั้นเปรียบเสมือนเป็นสมบัติของชุมชนโดยเฉพาะ นานๆครั้งจึงจะมีบุคคลภายนอกเข้าสักครั้ง

2. ลักษณะการใช้สอยบริเวณ - การใช้สอยเป็นได้สองลักษณะได้แก่

2.1 การสัมผัสทางใจ คือไม่มีการเข้าใช้ประโยชน์โบราณสถานแห่งนั้น เปรียบเสมือนเป็นอนุสาวรีย์ของชุมชน ให้ผู้คนที่ผ่านไป-มา ได้ระลึกถึงความเป็นมาของสถานที่นั้น

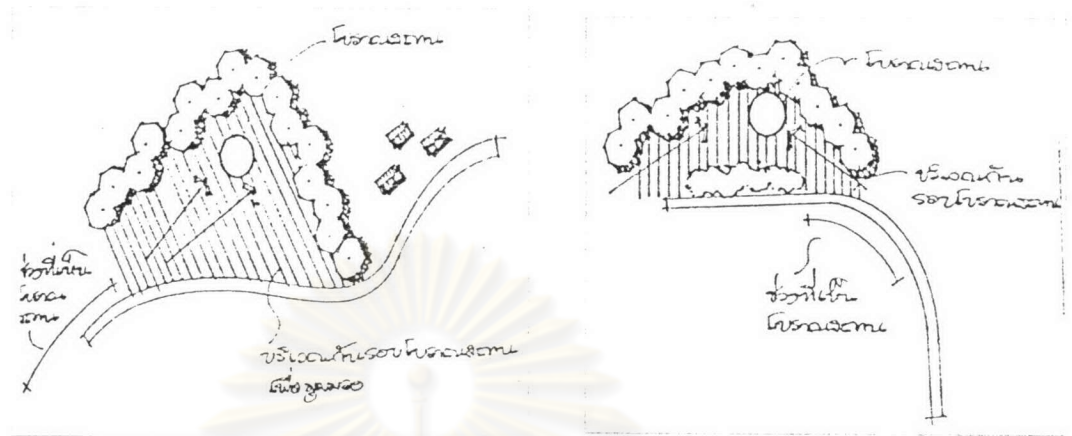
2.2 โดยการใช้เป็นสถานที่พบปะ ผักผ่อนและใช้ประโยชน์อื่นๆ ของชุมชนเปรียบได้กับเป็นสวนสาธารณะหรือลานอเนกประสงค์ของชุมชน โดยควรที่จะต้องมีภารกิจกรมบางประเภทซึ่งไม่เหมาะสมกับสถานที่เช่น เป็นตลาดนัด หาบเร่ แผงลอย เป็นต้น

3. การเตรียมพื้นที่ - โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามลักษณะการใช้งานได้แก่

3.1 การเตรียมพื้นที่เพื่อการสัมผัสด้วยความรู้สึก - เป็นการเตรียมพื้นที่โบราณสถานที่มีความอ่อนไหว หรือมีสภาพคับแคบไม่เหมาะกับการเข้าไปใช้ประโยชน์ หรือเข้าไปแตะต้องโบราณสถาน โดยมีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงได้แก่

3.1.1 ปริมาณพื้นที่และมุมมอง โดยจะต้องมีการเตรียมพื้นที่โดยรอบเอาไว้โดยมีสัดส่วนคือเป็นระยะ 2 เท่าของความสูงของพื้นที่โบราณสถาน ซึ่งถือเป็น

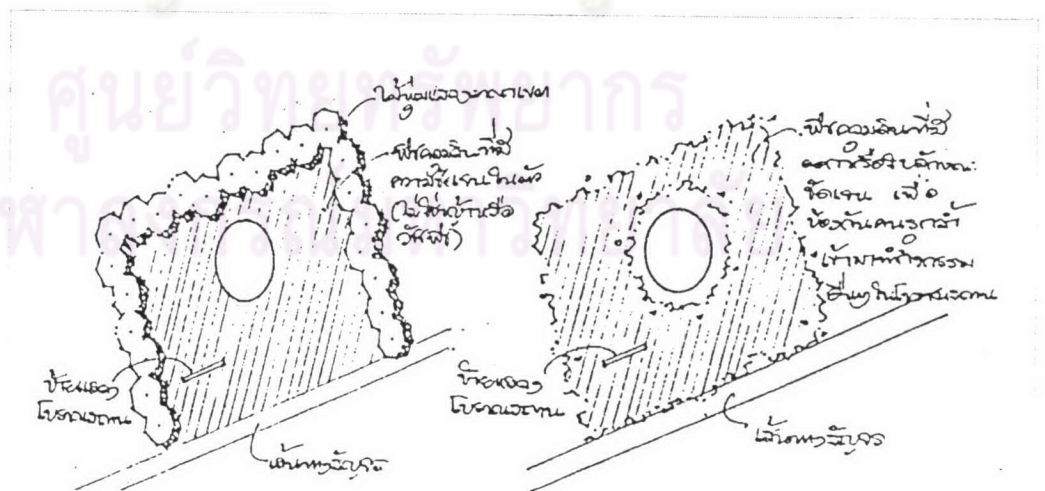
บริเวณ Territory ควรพิจารณาถึงมุมมองเพราะจะส่งผลถึงปริมาณของพื้นที่โดยรอบ ด้วยโดยคำนึงถึงทิศทางของเส้นทางดังกล่าว ซึ่งอาจใช้วิธีการบันทึกจากสถานที่จริงก็ได้

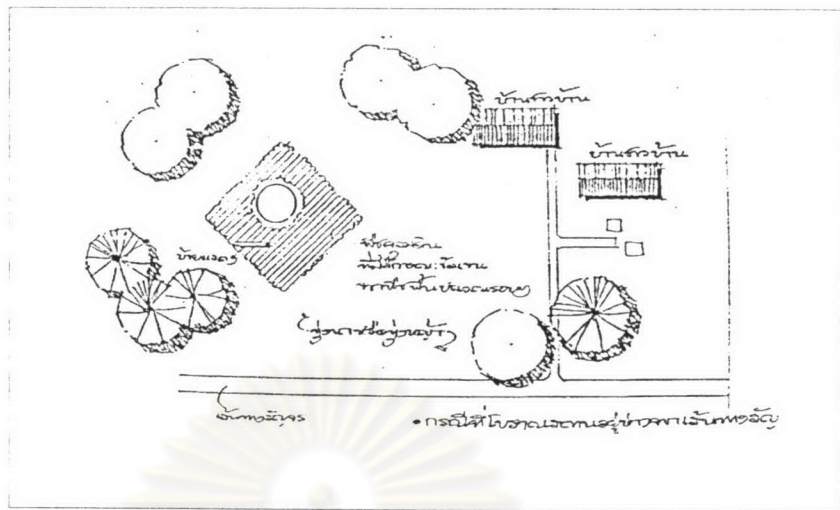
รูปที่ 2.6-2.7 แสดงแนวความคิดการออกแบบวัสดุพืชพรรณ เพื่อส่งเสริมมุมมองโบราณสถาน

3.1.2 บรรยากาศ- ควรมีการรักษาบรรยากาศโดยรอบของพื้นที่โบราณสถาน ให้มีความสงบ ภูมิฐาน หนักแน่น ควรออกแบบวัสดุพืชพรรณ ให้เป็นกลุ่มก้อนและมีการจัดองค์ประกอบที่ไม่ซ้ำ ไม่ควรใช้สีสีนที่ดูฉูดฉาดเกินไปและ ต้องส่งเสริมมุมมองของโบราณสถานโบราณ โดยอาจออกแบบให้เป็นตัวบ่งบอกอาณาเขตของพื้นที่

3.1.3 ควรมีป้ายชื่อ หรือป้ายแสดงในบริเวณ - ป้ายแสดงข้อมูลของโบราณสถาน หรือป้ายชื่อโบราณสถาน เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความชัดเจนของพื้นที่และภูมิทัศน์ ป้ายชื่อนี้ไม่ควรมีขนาดใหญ่เกินไปจนบดบังสิ่งที่ต้องการแสดง มีรูปแบบเรียบร้อยไม่ฉูดฉาดและควรมีรูปแบบเดียวกันทั้งบริเวณ หรือเป็นแบบมาตรฐานทั้งจังหวัด

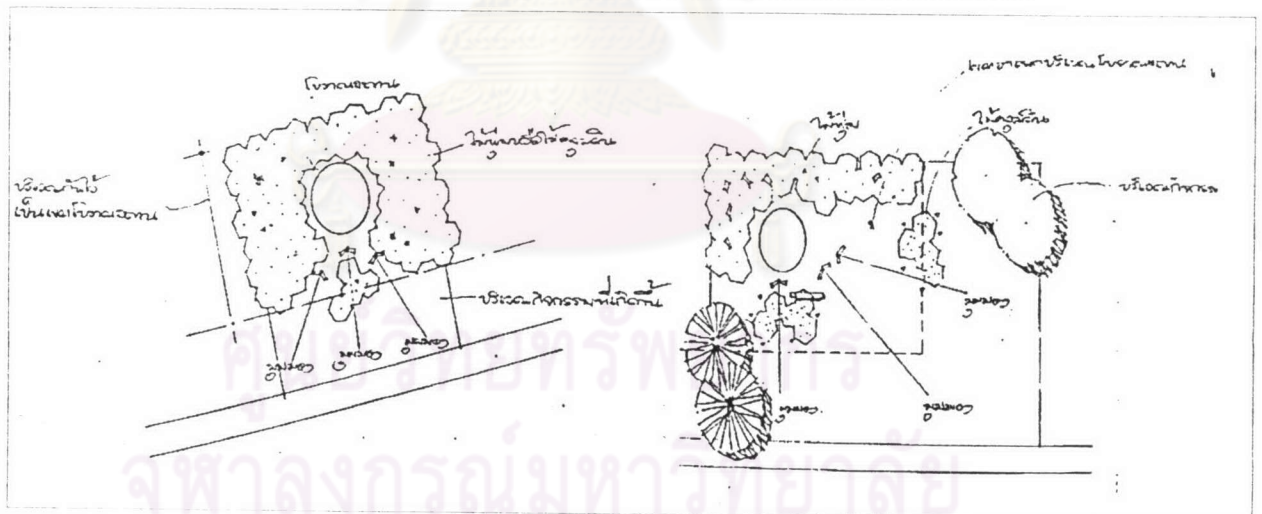
รูปที่ 2.8-2.9 แสดงการเลือกตำแหน่ง วางป้ายแสดงข้อมูลโบราณ

รูปที่ 2.10 แสดงการเลือกตำแหน่ง วางป้ายแสดงข้อมูลโบราณสถาน กรณีที่โบราณสถานอยู่ห่างเส้นทางสัญจรหลัก

3.2 การจัดเตรียมพื้นที่เพื่อการเป็นแหล่งกลางของกิจกรรมของชุมชน หมายถึงการจัดการโบราณสถานเพื่อให้ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งโบราณสถานนั้นมีความกว้างขวางพอที่จะจัดกิจกรรมต่างๆได้ นอกเหนือจากบริเวณโบราณสถานทางจิตวิทยาที่กล่าวในข้อที่แล้ว

3.2.1 ปริมาณพื้นที่ พื้นที่ที่เหมาะสมมีลักษณะเช่นเดียวกับข้อที่แล้ว

รูปที่ 2.11-2.12 แสดงแนวคิดการเลือกใช้วัสดุพืชพรรณ

3.2.2 บรรยากาศ - บรรยากาศของพื้นที่ควรมีความเป็นระเบียบ ไม่สกปรกรุงรัง และมีการออกแบบวัสดุพืชพรรณและสิ่งก่อสร้างให้เป็นระเบียบและกลุ่มก้อน ไม่กีดขวางทัศนียภาพ

3.2.3 สิ่งประกอบบริเวณ - ในการประกอบกิจกรรมจำเป็นจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก และควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านั้นให้เป็นระเบียบ สอดคล้องกับสถานที่

2.3.3 แนวคิดการฟื้นฟูเมือง(Urban Renewal)

จาก A Dictionary of Landscape(Goulty, 1991) ได้ให้ความหมายของคำว่า Urban Renewal ว่าเป็นแนวทางในการปรับปรุง และฟื้นฟูบริเวณใจกลางเมืองด้วยแนวทางครอบคลุม(Comprehensive Approach) ได้แก่การรื้อถอน หรือพัฒนาอาคารเดิมในพื้นที่ การลดความหนาแน่นของการจราจรบนท้องถนน รวมทั้งการก่อสร้างและปรับปรุงเมืองโดยทั่วไป การสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้แก่ชุมชนแออัด รวมทั้งและโปรแกรมการพัฒนาพื้นที่เคหะการของเมือง

การเคหะแห่งชาติ(2535) ได้ให้ความหมายของ “การฟื้นฟูเมือง” ไว้คือการพัฒนาพื้นที่ในเมืองที่มีสภาพทางกายภาพและกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ของผู้อยู่อาศัยในเมืองได้เสื่อมลง จึงควรมีการฟื้นฟูให้เหมาะสมกับความเจริญของเมือง เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ ให้ผู้อยู่อาศัยเดิมมีโอกาสจากการฟื้นฟูขั้นมากที่สุดโดยครอบคลุมถึง

1. การอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าไว้(Preservation) เนื่องจากเมืองจะต้องมีการเติบโตขึ้น จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์พื้นที่ที่มี
2. การรักษาคุณค่าของเมืองเอาไว้ ไม่ให้ความเจริญเติบโตของเมืองไปทำลายคุณค่านั้น
3. การปรับปรุงสภาพชุมชนเดิม(Rehabilitation) เป็นการปรับปรุงบูรณะของเดิมที่มีอยู่ โดยพยายามไม่เข้าไปเปลี่ยนแปลงมากนัก ยังคงสภาพทางกายภาพไว้ เช่นการปรับปรุงชุมชนแออัด
4. การพัฒนาแบบรื้อสร้างใหม่(Redevlopment) พื้นที่บางแห่งของเมืองที่มีสภาพทางกายภาพและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ในการปรับปรุงพื้นที่อาจไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ จึงมีการปรับปรุงพื้นที่แบบรื้อสร้างใหม่
5. การพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่า(Rearrangement) การพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่า แก้ไขสภาพชุมชนเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้นรวมทั้งเป็นการปรับปรุงชุมชนแออัด(Slum Upgrade) การไล่รื้อชุมชนแออัด(Slum Clearance) และการพัฒนาย่านใจกลางเมือง(Downtown Development) โดยยังคงการอนุรักษ์วัฒนธรรมของพื้นที่นั้นไว้ รวมทั้งป้องกันบริเวณเมืองเก่าเสื่อมโทรมลงอันเนื่องมาจากการขยายตัวของเมือง

2.4 แนวคิดในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองเก่า

2.4.1 ลักษณะเฉพาะ(Character, Unique) เอกลักษณ์(Identity)ของเมือง

Lynch ได้ศึกษาเกี่ยวกับจินตภาพของเมือง(Image of the city) ซึ่งได้ระบุว่าโครงสร้างของจินตภาพ(Image) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการได้แก่

1. เอกลักษณ์(Identity)
2. โครงสร้าง(Structure)

3. ความหมาย(Meaning)

Jakle, 1987(อ้างถึงใน Porteous,1996.) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะพิเศษของภูมิทัศน์ (Character of Landscape) ประกอบไปด้วย

1. Scale การลำดับความสำคัญ(เมือง, ถนน, อาคาร, องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม) รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงอาคารและมนุษย์สัดส่วนนี้มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้คน
2. Detail หรือรายละเอียด อันหมายถึง ความหลากหลายขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมพืชพรรณสิ่งประกอบถนน(Street furniture) รายละเอียดที่แตกต่างหรือคล้ายกันย่อมเป็นจุดที่สังเกตได้ง่าย
3. Style รูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะตัว จะช่วยให้สามารถทำความเข้าใจและจำแนก ในลักษณะเฉพาะตัว รูปแบบภูมิทัศน์ที่ได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “Classic Landscape” นั้นปรากฏลักษณะเฉพาะตอนที่โดดเด่นชัดเจน เข้าใจและจดจำได้ง่าย
4. Rhythm จังหวะที่ต่อเนื่องกันในภูมิทัศน์จะช่วยให้การรับรู้จะเพิ่มมากขึ้น ทั้ง จังหวะที่พิเศษและจังหวะที่สอดรับกันเป็นคู่ (คู่ตรงข้ามเช่น ความสูงและความลึก ความเข้มงวดและความผ่อนคลาย ความมืดและความสว่าง) ซึ่งก็มีทั้งจังหวะที่สม่ำเสมอ ความหลากหลายของจังหวะ และจังหวะที่ไม่สม่ำเสมอ
5. Face หรือหน้าตา อาทิเช่นเปลือกหน้าอาคาร(Facade) มักแสดงลักษณะเฉพาะของเมืองรวมทั้งตำแหน่งในการมอง(Viewpoint) พื้นที่ด้านหน้า(Frontality) โครงร่าง(Profile) พื้นผิว(texture) และส่วนที่เล็กที่สุด(Grain) เปลือกอาคารด้านหน้าที่เรียงรายตลอดถนนจะเป็นจุดดึงดูดสายตา และช่วยสร้างความน่าสนใจพื้นที่สาธารณะนั้น
6. Light แสงสว่าง แสงเป็นตัวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศในภูมิทัศน์ โดยขึ้นอยู่กับประเภทของแสง มุมตกกระทบ การสะท้อน คุณลักษณะพิเศษของแสง(เจดสี, ความสว่างและความเข้มของแสง) แสงช่วยสร้างอารมณ์อีกทั้งเป็นปัจจัยที่จะช่วยสร้างให้เกิดกิจกรรมหรือการไม่เกิดกิจกรรมในภูมิทัศน์นั้น
7. Change หรือความรู้สึกในความเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็ฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลง วัฏจักรที่เกิดขึ้นในรอบวัน รอบสัปดาห์ กิจกรรมต่างๆของมนุษย์ ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องของเวลา(Sense of time) ซึ่งจะเกิดกับเมืองที่มีประวัติศาสตร์ รวมทั้งโครงการก่อสร้างที่เกิดขึ้นเรื่อยๆ

ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดนี้จะเป็นส่วนสำคัญในการ แยกแยะเอกลักษณ์เฉพาะตัวของภูมิทัศน์ในแต่ละแห่ง

2.4.2 แนวคิดเรื่องจิตวิญญาณของเมือง(Spirit of the City)

จิตวิญญาณของเมือง คือความประทับใจสถานที่นั้นซึ่งแตกต่างไปจากสถานที่อื่น จิตวิญญาณของเมืองเป็นเรื่องที่มีความเฉพาะเจาะจงและเป็นเรื่องที่ไม่บุคคลทั่วไปสามารถรับรู้ได้ Nasr (2001) ได้อธิบายความหมายของจิตวิญญาณของเมืองอันได้แก่

1. เมืองคือภาพสะท้อนของความเป็นมนุษย์ในเมืองนั้น(City as Reflection of the human body)ในวัฒนธรรมต่างๆของเมืองที่เกิดขึ้นไม่ว่าชนชาติหรือศาสนาใด มักจะมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ที่อาศัยในเมืองนั้น ซึ่งรวมทั้งเรื่องการเมืองการปกครองและเรื่องการประกอบอาชีพของคนในเมืองนั้น ซึ่งสภาพของความเป็นเมืองมักจะประกอบไปด้วย องค์ประกอบทางด้านกายภาพต่างๆของเมือง ความคิด และลักษณะนิสัย อารมณ์ การพิจารณาไตร่ตรองของคนที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้น รวมทั้งจิตวิญญาณของเมือง เช่นความรู้สึกในเรื่องวิญญาณผู้พิทักษ์(Loci) ของส่วนประกอบต่างๆของเมือง ความหลากหลายของคนที่อาศัยอยู่ในเมืองจะนำไปสู่การออกแบบพื้นที่ใช้สอยต่างๆของเมืองเช่นในเมืองที่ประชากรนับถือศาสนาคริสต์บางแห่งจะมีการออกแบบลานพื้นที่ว่างของเมืองเป็นรูปไม้กางเขนเป็นต้นและมีการวางผังเมืองโดยใช้โบสถ์เป็นศูนย์กลางของเมือง การนำเอาความเชื่อในเรื่อง 12 นักษัตรมาเป็นสัญลักษณ์ของเมือง Ming Tang ในประเทศจีน รวมทั้งการนำเอาความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์ มนุษย์กับจักรวาลมาใช้ในการออกแบบพื้นที่ส่วนต่างๆของเมือง ซึ่งแนวคิดเหล่านี้มักปรากฏในคำภีร์ทางศาสนาเช่น ไบเบิล เป็นต้น ซึ่งองค์ประกอบสำคัญในการเกิดจิตวิญญาณของเมืองประวัติศาสตร์จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วนซึ่งถือเป็นหัวใจในการสร้างเมืองคือ

- 1.1 ความเชื่อ และพื้นที่ทางศาสนา(Intellective and religious function)
- 1.2 องค์ประกอบทางด้านกิจกรรม(Active)ต่างๆของเมือง เช่นพื้นที่ทางด้านการทหาร การเมือง พื้นที่พาณิชย์กรรม
- 1.3 องค์ประกอบที่ถือเป็นผลผลิตของเมือง ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรม แหล่งผลิตงาน ศิลป หัตถกรรม
- 1.4 แต่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเมืองยังถือเป็นส่วนสำคัญของจิตวิญญาณเมือง

2. เมืองคือต้นแบบของลักษณะที่แท้จริง (City as Archetypal reality)ด้วยประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ส่งผลให้เมืองมีรูปแบบ Archetypal ที่แตกต่างกันไป อาจเรียกว่าเอกลักษณ์ของเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากจิตวิญญาณของเมืองอันสอดคล้องกับประเพณีของเมืองนั้น ลักษณะที่แท้จริงของเมืองมักปรากฏอยู่ในรูปแบบทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมและรูปแบบของเมืองนั้น ซึ่งเชื่อว่าการพัฒนาและเจริญเติบโตของเมืองจะเกี่ยวพันกับแนวคิดนี้ ซึ่งแนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิด Holy place(สถานที่ที่

ใช้สัญลักษณ์) ตามแนวคิด Sacred Site(พื้นที่ที่ปรากฏขึ้นในจิตใจ) ซึ่งจะมีการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic) ในการพิจารณาเลือกคุณภาพของสถานที่หรือที่ว่าง เช่นแนวคิดในเรื่องศาสตร์ฮวงจุ้ย ของประเทศจีน เป็นต้น

2.4.3 แนวคิดเรื่อง Place

คำว่า Place ตาม A Dictionary of Landscape (Goultly, 1991)หมายถึง พื้นที่ที่มีความเฉพาะเจาะจง ที่แสดงลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งมีผู้ที่ศึกษาแนวคิดในเรื่อง place และได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับ Place ไว้มากมายเช่น

1. แนวคิด Placemaking

Placemaking เป็นแนวความคิดที่มีจุดมุ่งหมายในการปรับเปลี่ยนพื้นที่สาธารณะให้เกิดความเป็น Placemaking สร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กับ Place นั้น อีกทั้งการสร้างควมน่าสนใจให้กับผู้ที่ผ่านเข้ามาในพื้นที่ให้หยุดและสนใจเข้าไปในพื้นที่นั้น ซึ่งเป็นสถานที่ที่สามารถให้ประสบการณ์อย่างดีอีกทั้งเกิดความรู้สึกถึงความผูกพันกับสถานที่นั้น แม้ในระยะเวลาสั้นๆสถานที่นั้นก็ยังคงให้ความหมาย ก่อให้เกิดการพิจารณาไตร่ตรอง เกิดผลกระทบทางจิตใจ นำมาซึ่งความรู้สึกถึงความสำคัญของพื้นที่นั้น รวมทั้งตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่หลากหลายนั้น

แนวความคิดของPlacemakingนั้นเราอาจกล่าวได้ว่าเป็นทางเลือกใหม่ซึ่งพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับกับการก่อสร้างสภาพแวดล้อมซึ่งกุญแจสำคัญของแนวคิดนี้ได้แก่ การกล่าวถึงประเด็นในเรื่องแนวทางในการพัฒนาเนื้อหาสายตาของสภาพแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้ที่ผ่านไปในพื้นที่นั้น

2. What time is this place?

Kevin Lynch ได้เสนอแนวคิดในการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็น แนวคิดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวลาและสถานที่(Time&Place) Lynch ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับจินตภาพของเมือง รวมทั้งความรู้สึกที่เกี่ยวกับการรับรู้สถานที่ของผู้ที่อาศัยอยู่ในเมือง โดยได้กล่าวถึงธรรมชาติที่เกิดขึ้นของเมืองคือความเปลี่ยนแปลง และการเกิดขึ้นใหม่ที่หมุนเวียนกันไป ซึ่งจะส่งผลต่อการออกแบบและวางแผนให้บังเกิดความหมายแก่สถานที่นั้น ความสัมพันธ์ของภายนอกและภายในจิตใจของมนุษย์ การเกิดศิลปะสมัยใหม่ (futurism) การออกแบบเพื่อให้บังเกิดสัญลักษณ์แห่งกาลเวลา (Time-signal) Lynch ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต ของเมือง ซึ่งก็คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของเมืองอันได้แก่ การพัฒนาที่เกิดขึ้น ความเสียหายหรือการล่มสลายของเมือง หรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่นักพัฒนา นักวางแผน หรือผู้ดูแลรักษาความเรียบร้อยของเมืองจำเป็นต้องทำความเข้าใจได้

นอกจากนี้ Lynch ยังได้อธิบายถึงความสำคัญของสิ่งที่คงอยู่มาตั้งแต่อดีตของเมือง โดยกล่าวถึงประเทศที่พัฒนาแล้วมักจะมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เอาไว้เป็นอย่างดีซึ่งก็ส่งผลให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีและน่าอยู่อาศัย ในขณะที่บางเมืองมีรูปแบบการพัฒนาเมืองซึ่งไปรุกรานพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่ง Lynch ได้อธิบายแนวทางในการใช้ประโยชน์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งบางแห่งเป็นพื้นที่ที่ถูกปล่อยให้รกร้างและชำรุดทรุดโทรม ด้วยการบูรณะปรับปรุงและทำความสะอาดพื้นที่ให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งนี้เพื่อการตอบสนองความต้องการพื้นที่เพื่อใช้สอยที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นแนวทางในการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์อีกทางหนึ่ง เมืองบางแห่งมีวิธีการปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมของเมืองที่ประสบความสำเร็จตามแนวคิด Urban Renewal กล่าวคือค่อยๆ รื้อย้ายผู้ที่บุกรุกพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ออกไปยังนอกพื้นที่ชานเมืองซึ่งมีความหนาแน่นต่ำ อันเป็นวิธีที่ประหยัดค่าดำเนินการ บางครั้งการรื้อย้ายออกทันทีทันใดอาจสร้างความไม่พอใจให้เกิดขึ้นได้

3. Sense of Place

เป็นแนวคิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาของคน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกเฉพาะตนในการให้ความหมายกับสถานที่ องค์ประกอบ เอกลักษณ์ และลักษณะเฉพาะของพื้นที่ไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ ที่ช่วยให้สามารถระบุตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ นอกจากนี้ยังเน้นในเรื่องของความรู้สึกในระยะยาว(Belong) ในสิ่งที่ทำอันเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของสถานที่เช่นการพูดว่าฉันมาจากที่นี่(I come form here.) อันเป็นคำพูดที่แสดงถึงความเป็นเจ้าของและแสดงถึงความภาคภูมิใจ รวมถึงความรู้ในทางบวกกับพื้นที่เช่นความรู้สึกสบาย ความเป็นกันเองซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมความเป็นPlace ได้ Allen (1999)ได้อธิบายถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิด Sense of Place ได้แก่

- ปัจจัยด้านกายภาพ (Physical factor) ได้แก่สภาพภูมิประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทางสายตาโดยตรง อีกทั้งเป็นตัวกำหนดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่นเกษตรกรรม ป่าไม้ สภาพทางธรณีวิทยา ดิน ลักษณะภูมิประเทศที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่นั้น
- ปัจจัยที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น (Human factor) ได้แก่การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี การเกษตรกรรมการป่าไม้ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สืบเนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศและลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่นั้น รวมถึงร่องรอยทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งผสมผสานก่อให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่อันเป็นผลมาจากมนุษย์

2.5 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.5.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวในพื้นที่ประวัติศาสตร์ หรือการท่องเที่ยวโบราณสถาน เป็นอีกรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่เป็นที่นิยมมาก การท่องเที่ยวประเภทนี้อาศัยจุดขายคือคือประวัติศาสตร์และโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ซึ่งการท่องเที่ยวอาจสร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นกับโบราณสถานหรือชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ถ้าขาดการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นต่อไป

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(2531:1-2ถึง1-5.)ได้ทำการศึกษาประเภทของเมืองตามลักษณะเด่นเรื่องการท่องเที่ยวออกเป็น 3อย่าง ได้แก่

1. เมืองธรรมชาติ ซึ่งแบ่งออกเป็นเมืองชายทะเล และเมืองภูเขา
2. เมืองประวัติศาสตร์ ได้แก่เมืองที่มีความสำคัญมาในอดีต เมืองที่มีร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองในอดีต มีแหล่งที่ตั้งของโบราณสถานหรือศาสนสถานที่สำคัญตั้งอยู่ เช่นเมืองอยุธยา เมืองสุโขทัย
3. เมืองศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรม ได้แก่เมืองที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษอันเนื่องมาจากศิลปะท้องถิ่นขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่นเมืองเชียงใหม่ เมืองลำปาง

จากนี้ยังได้ทำการศึกษาแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยวโดยแบ่งแหล่งท่องเที่ยวต่างๆในเขตเมือง ได้แก่

1. ประเภทโบราณสถาน ได้แก่สิ่งก่อสร้างต่างๆ บ่อมปราการ รวมทั้งอนุสาวรีย์ และสถานที่สำคัญต่างๆ
2. ประเภทศาสนสถาน ได้แก่วัดวาอาราม หรือศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนา
3. ประเภทธรรมชาติ เช่น ทะเล ป่าเขา แม่น้ำ ลำคลอง ภูเขาถ้ำ น้ำตก ทะเลสาบ หนองบึง เป็นต้น
4. ประเภทศิลปวัฒนธรรมและการศึกษา เช่นพิพิธภัณฑ์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ศูนย์วิจัยรวมทั้งมหาวิทยาลัย,วิทยาลัย,โรงเรียนที่นักท่องเที่ยวต้องการไปชมด้วย
5. ประเภทสถานเริงรมย์ เช่นโรงละคร ร้านอาหารที่มีชื่อเสียง ย่านการค้าย่านกิจกรรมเวลากลางคืน เช่นไนท์บาร์ซ่า
6. ประเภทอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่อุตสาหกรรมขนาดเล็กในครัวเรือน เช่นโรงงานทำประเภทอื่นๆ เช่นสวนสัตว์ สวนสนุก หรือย่านท่องเที่ยวอันเกิดจากกิจกรรมของประชาชน

ด้วยความ เป็นเมืองประวัติศาสตร์ นักท่องเที่ยว มักสนใจในศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งศึกษาหา ความรู้ในประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้นแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวถาวร คือมีกิจกรรมตลอด ทั้งปีอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวชั่วคราว เกิดขึ้นชั่วคราวเช่นงานเทศกาลต่างๆ ซึ่งสิ่ง อำนาจความสะดวกเพื่อรองรับแหล่งท่องเที่ยวชั่วคราวนี้มักจะจัดเป็นการชั่วคราวหรือจัดในลักษณะยืดหยุ่นใช้งานได้หลากหลาย

2.5.2 การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

องค์การยูเนสโก ได้กล่าวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในเขตมรดกทางวัฒนธรรม ว่าถ้ามีการจัดการนักท่องเที่ยวที่ดีจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการโฆษณา และประชาสัมพันธ์แหล่งมรดกนั้น อันเนื่องมาจาก ถ้าเกิดความประทับใจของนักท่องเที่ยว ความน่าสนใจนั้นจะถูกเผยแพร่โดยสื่อมวลชนเอง อีกทั้งยังต้อง คำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยว(Need of Visitor) อาทิเช่นการต้อนรับที่เป็นมิตร ความสะดวก และความสะอาดสบายของพื้นที่ การมีข้อแนะนำถึงข้อห้ามของท้องถิ่นเช่นการแต่งกาย ศสนคติทางศาสนา ข้อห้ามในศาสนสถานรวมทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงพฤติกรรมการทำลายและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ (Vandalism Damage) ทั้งจากนักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่ โดยจะต้องสร้างจิตสำนึกและสร้างความหวงแหนแหล่งมรดกนั้น หรืออาจต้องใช้มาตรการควบคุมเช่นใช้เจ้าหน้าที่ตำรวจในการควบคุม โดยยูเนสโกได้ กล่าวถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวไว้เป็นหัวข้อดังนี้

1. การบำรุงรักษาแหล่งมรดกโลก(Site Maintenance)

โดยกล่าวเน้นถึงวิธีการกำจัดขยะ วิธีที่ดีที่สุดการเก็บขยะที่มีคนทิ้งทันที ในบางแห่งมีการ จัดถังขยะไม่เพียงพอ รวมทั้งการออกมาตรการควบคุมเรื่องการจ่ายค่าปรับในกรณีทิ้งขยะ ในกรณีที่มีงาน เทศกาล อาจจะต้องจัดหาหน่วยงานที่มารับผิดชอบในพื้นที่ที่เสร็จงาน

การถ่ายทำภาพยนตร์ ในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมจะช่วยในเรื่องการประชาสัมพันธ์แต่จำ เป็นจะต้องสร้างความเข้าใจและให้ข้อแนะนำที่ดีให้แก่ทีมงาน เพื่อป้องกันความเสียหายอันเนื่องมาจาก ความไม่ตั้งใจในการทำงานนั้น อีกทั้งผู้จัดการมรดกทางวัฒนธรรมนั้นจะต้องมีการจัดการเรื่องที่จ่อตรง แยกให้เป็นสัดส่วนไม่ให้รบกวนพื้นที่สำคัญ การจัดภูมิทัศน์ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงผู้สูงอายุและผู้พิการด้วย

2. การจัดแสดงคำอธิบายและการสื่อความหมาย(Presentation & Interpretation)

การสื่อให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชมทราบถึงประวัติ ที่มาของสถานที่ เช่นการก่อตั้งการล่มสลาย เรื่องความเป็นอยู่ กิจกรรมต่างๆ โดยผู้จัดการแหล่งมรดกนั้นจะต้องศึกษาและตัดสินใจเรื่องเรื่องราวที่น่าสนใจที่สุด การเลือกสื่อที่ใช้จะต้องมีความระมัดระวัง มิให้ไปรบกวนและสร้างความเสียหายแก่แหล่งมรดก นั้น เช่นการจัดแสดงแสง สี เสียง หรือการติดตั้งป้ายที่ไปรบกวนทัศนียภาพพื้นที่นั้นซึ่งอาจใช้สื่ออื่นๆ เพื่อ

ช่วยให้การสื่อความหมายดียิ่งขึ้น เช่นแผ่นพับ โบปลิวิ หนังสือแนะนำ การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ หุ่นจำลอง ตัวอย่างวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง หรือการจัดมัลติมีเดียหรือผู้เชี่ยวชาญคอยแนะนำ

3. การจัดการนักท่องเที่ยว (Visitor management)

ด้วยปริมาณนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป อาจเกิดความเสียหายแก่แหล่งมรดกนั้น การสร้างสถานที่ที่น่าสนใจหรือแหล่งมรดกอื่นที่เป็นที่สนใจน้อยกว่าเช่น พิพิธภัณฑ์ หรือสวนสาธารณะ ซึ่งจะช่วยให้ลดความแออัดของนักท่องเที่ยวได้ การมีระบบเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และอาจจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่รองรับได้ต่อครั้ง การสร้างเส้นทางเลือกอื่นๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวเข้าชมพร้อมๆกันหลายคน

พฤติกรรมในการเข้าชมอาจสร้างความเสียหายได้เช่น การเอื้อมมือไปสัมผัสเป็นพันๆครั้ง หรือจากลมหายใจ อาจป้องกันด้วยการเว้นระยะห่างจากการชม การลี้กหรือบนพื้นทางเดินอาจป้องกันด้วยการปูวัสดุปกคลุมเช่นแผ่นยาง พรม หรือผ้าใบ นักท่องเที่ยวความจะได้รับอนุญาตให้เดินชมด้วยตนเอง เว้นแต่เหตุผลในเรื่องความปลอดภัย และนักท่องเที่ยวควรมีสติในการพิจารณาความเร็วในการเดินชมเร็วหรือช้าแต่สามารถชมรายละเอียดได้มากกว่า เส้นทางท่องเที่ยวควรเป็นไปตามแนวโน้มตามธรรมชาติคือการเดินชิดซ้ายขณะเข้าชม

ในการจัดเก็บค่าผ่านประตูจากการเข้าชม เพื่อนำงบประมาณที่ใช้ไปปรับปรุงสภาพพื้นที่ อาจสร้างความแปลกแยกให้กับคนในพื้นที่นั้น อาจแก้ปัญหาด้วยการเปิดให้คนในท้องถิ่นเข้าชมฟรี หรือไม่เก็บเงินค่าผ่านประตูหนึ่งวันต่อสัปดาห์ คือวันที่พิจารณาแล้วว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้าชมน้อย โดยจะต้องจัดพื้นที่สำหรับเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบการเข้า-ออกและมีไม้ขวาง(turnstile) การให้สิทธิพิเศษต่อการเข้าชมเพื่อการศึกษาอย่างแท้จริง(Bona Fide) การจัดตั้งร้านค้าขายของที่ระลึก ควรกำหนดพื้นที่ให้ชัดเจนคือบริเวณทางเข้า-ออกของสถานที่นั้น และในการประชาสัมพันธ์เพื่อชักชวนนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาถึงระยะเวลาการท่องเที่ยวในการเข้าชมสถานที่ต่างๆได้อย่างทั่วถึง และต้องพิจารณาถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งจำนวนสาธารณูปโภคสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่จอดรถ

ในบันทึกการประชุมขององค์การอนุรักษ์วัฒนธรรมระหว่างประเทศ(ICOMOS) โดยนาย A. Stirling ผู้บังคับการ The National Trust of England ที่เมือง Canterbury สหราชอาณาจักร ในปี 1990 ได้เสนอข้อปฏิบัติ ในการวางแผนและจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวได้แก่

1. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวควรพิจารณาศักยภาพ เพื่อเป็นเงื่อนไขในการกำหนดทิศทางการพัฒนา
2. ควรกำหนดกฎเพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดทำแผนพัฒนานักท่องเที่ยวด้วยเงื่อนไขการอนุรักษ์ (ตามความหมายที่กว้างที่สุด) โดยผู้แทนการท่องเที่ยว และหน่วยงานที่รับผิดชอบ

3. สัดส่วนรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวควรจะใช้เพื่อประโยชน์ของการอนุรักษ์ทั้งของประเทศและของท้องถิ่น
4. การพัฒนาการท่องเที่ยวควรให้ประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือก
5. ในการจัดการท่องเที่ยวควรจะต้องรวมโปรแกรมทางการศึกษา วิถีชีวิตพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์และศาสนา
6. ในการก่อสร้างสาธารณูปโภคเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว จะต้องมีความระมัดระวังไม่ให้ไปกระทบกระเทือน สภาพแวดล้อมโดยรอบและควบคุมปริมาณในการก่อสร้างไม่ให้หนาแน่นเกินไป
7. การจัดการที่ดีควรจะต้องกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวให้เป็นที่รองรับ อีกทั้งยังต้องหามาตรการที่ใช้เพื่อให้แผนดังกล่าวเป็นจริง และมาตรการที่ใช้เพื่อรักษาระดับการอนุรักษ์เอาไว้

จาก กฎบัตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม(Charter of Cultural Tourism) ซึ่งกำหนดโดยสภาการอนุสรณ์สถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) ซึ่งเสนอแนะแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

4. การท่องเที่ยวจะต้องไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม มนุษย์ เศรษฐกิจ และรากเหง้าทางวัฒนธรรม แต่จะต้องเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสำคัญอย่างแท้จริงของพื้นที่และโบราณสถานนั้น ซึ่งเราสามารถจะไม่ให้การท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นได้เพราะว่าเรารู้จักเงื่อนไขของกิจกรรมการพัฒนานั้น

5. เมื่อมองไปในอีก 25 ปี ข้างหน้า บริบทของการเกิดปรากฏการณ์การขยายตัวจะเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาลและมนุษย์ก็จะมีการแข่งขันเพื่อก้าวไปข้างหน้า การท่องเที่ยวก็จะเกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ซึ่งก็ทำให้ต้องมีการเอาใจใส่มากขึ้นในเรื่องที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปและสภาพแวดล้อมโดยรอบพื้นที่ประวัติศาสตร์ ซึ่งสิ่งที่สามารถใช้เป็นหลักฐานบ่งชี้ได้คือองค์ความรู้หรือข้อมูลที่ได้ศึกษาเอาไว้ และผลกระทบของนโยบายและเป้าหมายที่ได้กำหนดรวมกันไว้ ซึ่งแนวทางในปัจจุบันที่พยายามควบคุมการปริมาณการท่องเที่ยวแต่ก็เชื่อได้ว่าจะมีสิ่งอื่นๆมาช่วยบรรเทาความต้องการที่จะเกิดขึ้นได้

6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ที่มีจุดมุ่งหมายในการเที่ยวชมโบราณสถาน ซึ่งถ้ามีการควบคุมจะส่งผลดีเป็นอย่างมากแม้จะต้องมีการลงทุนอย่างมากเพื่อตอบสนองความพึงพอใจ การดูแลรักษาและการป้องกันความเสียหาย ซึ่งโดยความจริงแล้วในเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากชุมชนที่อาศัยอยู่ และสิ่งที่จะได้ตามมาคือกำไรทางสังคมและวัฒนธรรม อันเกิดมาจากการที่พลเมืองตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมนั้น

7. อย่างไรก็ตาม ถึงการท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งจูงใจและสร้างรายได้ให้จริง แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการขาดการควบคุมดูแลโบราณสถานและพื้นที่นั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงต่อมาได้แก่การจัดองค์ประกอบที่เหมาะสมและดูแลให้อยู่ในสภาพที่ดี

การท่องเที่ยวสร้าง ความดึงดูดใจและการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การกำหนดความหมายของการยอมรับการกำหนดมาตรฐานในการจัดการ

2.5.2 การพัฒนาโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยว

นิลบล คล่องเวสสะ และคณะ(2538) ได้กล่าวถึงการพัฒนาโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยว โดยเสนอแนวทางใน 2 รูปแบบได้แก่

1. การพัฒนาโบราณสถานในจุดสำคัญโดยเลือกจุดที่มีความแตกต่างกัน 2-3 จุด

1.1 การเลือกบริเวณที่จะพัฒนา – โดยคำนึงถึงหัวข้อดังต่อไปนี้

1.1.1 ความสำคัญและเนื้อหาของโบราณสถาน- โบราณสถานควรมีสภาพที่สมบูรณ์และมีเนื้อหาพอสมควร มีประวัติที่จะสามารถบอกเล่าแก่นักท่องเที่ยวได้ และให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาให้คุ้มกับเวลาที่เดินทางถึง

1.1.2 เข้าถึงได้สะดวก – การเข้าถึงโบราณสถานนั้นจะต้องเข้าถึงได้โดยสะดวก มีเช่นนั้นโอกาสที่นักท่องเที่ยวจะเข้าไปชมจะมีน้อยมาก

1.1.3 ขนาดของเนื้อที่ที่จะรับนักท่องเที่ยวได้ – โบราณสถานบางแห่งมีเนื้อที่คับแคบและจำกัดมาก หากนักท่องเที่ยวเข้าชมเป็นจำนวนมาก อาจทำให้เกิดความเสียหายได้ โดยจะเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมได้จะต้องมีการจัดการที่ดี และให้นักท่องเที่ยวทยอยกันเข้าชม

1.2 การเตรียมพื้นที่ – เมื่อพิจารณาเลือกพื้นที่ได้แล้วจึงจัดเตรียมพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อันได้แก่

1.2.1 ที่จอดรถ - ควรอยู่ในตำแหน่งที่เข้าถึงได้ง่าย และไม่ควรประชิดตัวโบราณสถานเกินไป และควรมีร่มเงาบ้าง

1.2.2 ลานพักผ่อน - เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เตรียมตัวก่อนการเข้าชม ซึ่งใช้เป็นลานพักผ่อนหรือพักผ่อนรับ-ส่ง เมื่อเข้าชมเสร็จ ซึ่งบริเวณนี้อาจใช้เป็นสถานที่ตั้งร้านค้าขายของที่ระลึกได้

1.2.3 บริเวณโบราณสถาน - บริเวณนี้ควรเป็นบริเวณที่มีความสงบ อาจมีระยะทางเดินเท้าผ่านธรรมชาติ ห่างออกมาจากลานพักผ่อนก็ได้ ซึ่งควรที่จะมีบรรยากาศที่เป็นอยู่เช่นในอดีต เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ความรู้สึกของสถานที่ได้

1.2.4 การสื่อความหมาย - เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าชมสถานที่แล้ว สิ่งที่น่าทึ่งก็คือการรับรู้เรื่องราวของสิ่งที่เข้ามาชมด้วย ซึ่งวิธีการที่นิยมใช้มากที่สุดคือการใช้มัคคุเทศน์หรือการใช้คู่มือการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะต้องมีกรวางแผนการเข้าชมที่ดี หรืออาจจะต้องเขียน

1.2.5 การจัดแบ่งเขต –การจัดแบ่งเขต(Zonning)ที่ดีควรมีลำดับดังรูป

รูปที่ 2.10แสดงแนวคิดการแบ่งเขตพื้นที่โบราณสถาน

1.2.6 มุมมองต่อเนื่อง(Visual Sequence) – การที่มีการออกแบบมุมมองให้นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นโบราณสถานได้ในระยะไกล จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เตรียมตัวก่อนการเข้าถึงสถานที่ และช่วยให้เกิดความรู้สึกในการเข้าชมอย่างต่อเนื่อง

1.2.7 การประมาณพื้นที่ – เป็นการคาดการณ์ปริมาณนักท่องเที่ยว เพื่อการจัดเตรียมพื้นที่ และสิ่งรองรับนักท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการมากยิ่งขึ้น การคาดการณ์ปริมาณนักท่องเที่ยวนั้นอาจใช้วิธีการเปรียบเทียบกับปริมาณนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเดียวกัน

1.2.8 ส่วนประกอบอื่นๆ – ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่นศาลาพักคอย หลบฝน เก้าอี้นั่งพักในจุดที่คาดว่านักท่องเที่ยวต้องการพัก ป้ายแสดงข้อมูลต่างๆ, ผังบอกตำแหน่ง ซึ่งต่างๆเหล่านี้ควรมีปริมาณและตำแหน่งที่เหมาะสม

2. การพัฒนาโบราณสถานขึ้นเป็นเรื่องราวต่อเนื่องกันให้นักท่องเที่ยวได้เห็นความมากมาย และการกระจายตัวของโบราณสถาน – หมายถึงการจัดการท่องเที่ยวในเชิงเส้นทางสายประวัติศาสตร์ โดยจะผ่านโบราณสถานที่มีความแตกต่างกันไม่มากนัก และจะหยุดแวะชมในจุดที่โดดเด่นเท่านั้น โดยนักท่องเที่ยวจะได้เห็นบรรยากาศโดยรวมของกลุ่มโบราณสถานและการกระจายตัวของโบราณสถานแต่ละแห่ง และอาจเข้าใจความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่ได้อีกด้วย โดยมีข้อคำนึงถึงดังต่อไปนี้

2.1 การวางแผนเส้นทาง

2.1.1 ตำแหน่งโบราณสถานต่างๆ-ควรกำหนดโบราณสถานไว้ในแผนที่รวมเพื่อทราบตำแหน่งและการกระจายตัวของโบราณสถาน

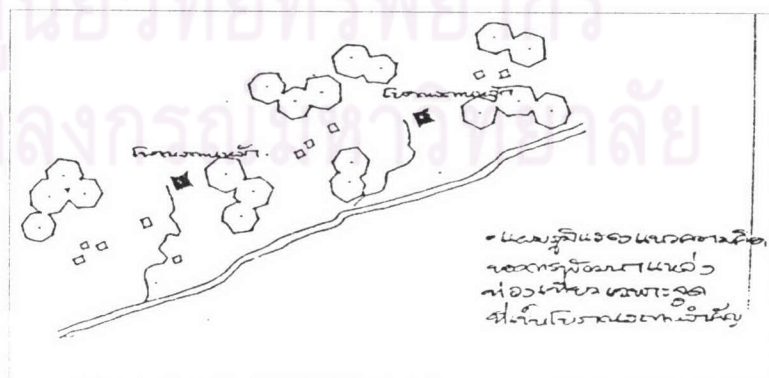
2.1.2 จำแนกความสำคัญของโบราณสถานในแง่การท่องเที่ยว-แบ่งระดับความสำคัญ ออกเป็นโบราณสถานหลักที่เป็นที่น่าสนใจและมีคุณค่าและโบราณสถานทั่วไป ได้แก่โบราณสถานพื้นที่ที่ไม่ต่างจากที่อื่น

2.1.3 เส้นทางสัญจรเดิม- ศึกษาเส้นทางสัญจรเดิมเพื่อพิจารณาแนวโน้มในการใช้เส้นทางเดิมที่มีอยู่เพื่อใช้เป็นเส้นทางในการเดินทางชมโบราณสถาน โดยอาจต้องมีการปรับปรุงสภาพเส้นทางสัญจรนั้นบ้างก็ได้

2.1.4 ภูมิประเทศ - ได้แก่การเข้าถึง ระดับความสูงต่ำของพื้นที่ตั้งโบราณสถาน ซึ่งอาจเกี่ยวกับมุมมองโบราณสถานด้วยก็ได้ และเส้นทางสัญจรเพื่อเข้าชมโบราณสถานนั้นควรเลือกเส้นทางที่ส่งเสริมมุมมองที่ดีที่สุดของโบราณสถานด้วย

รูปที่ 2.11 แสดงแนวความคิดของการวางแผนเส้นทางผ่านโบราณสถานต่างๆ เป็นเส้นทางต่อเนื่อง

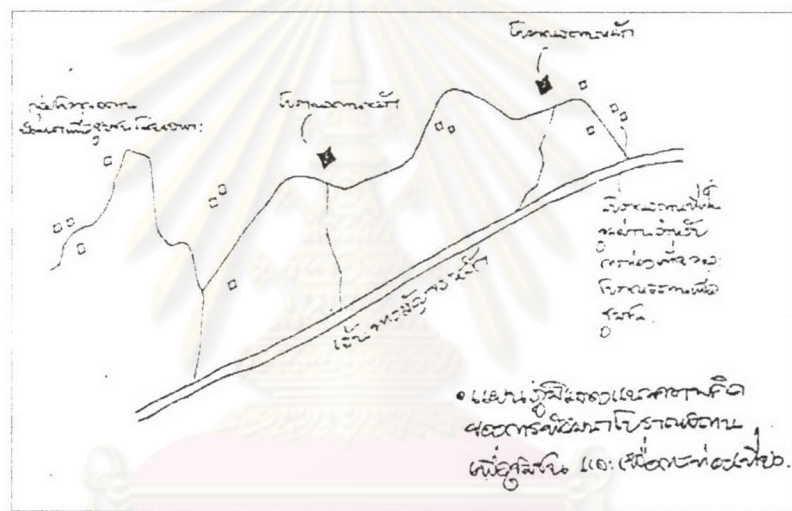

รูปที่ 2.12 แสดงแนวความคิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะจุดที่เห็นโบราณสถาน

2.2 บรรยากาศของเส้นทาง – ได้แก่การสร้างบรรยากาศที่เป็นของแท้ดั้งเดิมของพื้นที่ การออกแบบมุมมองโบราณสถานเมื่อนักท่องเที่ยวสัญจรผ่านเพื่อสร้างความน่าสนใจ เพราะนักท่องเที่ยวจะไม่สามารถมองเห็นรายละเอียดของโบราณสถานเนื่องจากความเร็วของรถที่วิ่งผ่าน

2.3 การพัฒนาจุดผ่าน – ซึ่งควรจะสร้างบรรยากาศ ที่ไม่สับสน ควรมีการออกแบบวัสดุพืชพรรณให้เหมาะสมกับพื้นที่ และมีการดูแลรักษาไม่ให้พื้นที่สกปรก รกรุงรังรวมทั้งควรมีการป้องกันการรुक้าพื้นที่ด้วย

2.4 การพัฒนาจุดโบราณสถานหลัก - มีหลักการเช่นเดียวกับการพัฒนาพื้นที่โบราณสถานโดยทั่วไปตามที่ได้อธิบายมาแล้ว

รูปที่ 2.10 แสดงแนวความคิดของการพัฒนาจุดโบราณสถานหลัก

สรุปแล้วในการพัฒนาการท่องเที่ยวมีความจำเป็นที่ต้องสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนากการท่องเที่ยวและรูปแบบการอนุรักษ์เพื่อให้เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน การท่องเที่ยวสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์จะต้องมีความระมัดระวังเพื่อไม่ให้สร้างผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสถานที่นั้น การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ อีกทั้งการจัดภูมิทัศน์ที่เหมาะสมเพื่อรองรับปริมาณการท่องเที่ยว รวมทั้งมาตรการภาครัฐที่จะออกมาควบคุมกิจกรรมและอนุรักษ์ป้องกันสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์นั้น

2.6 สรุป

โดยสรุปแล้ว ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเมืองประวัติศาสตร์ นั้นมีจุดมุ่งหมายเดียวกันอันได้แก่การอนุรักษ์และรักษาสภาพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ให้คงสภาพอยู่ อีกทั้งพยายามส่งเสริมสภาพแวดล้อมของเมืองให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองที่ดียิ่งขึ้นซึ่งเริ่มจากการสร้างความเข้าใจร่วมกันทั้งในความหมายและคุณค่าทางประวัติศาสตร์

หลักการและข้อเสนอแนะในการวางแผนการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ การวางแผนการพัฒนาเมืองหรือการวางแผนชุมชนที่อาศัยอยู่ในเมืองประวัติศาสตร์นั้น และการวางแผนเพื่อป้องกันผลกระทบอันเนื่องมาจากการพัฒนาทั้งการพัฒนาทางด้านกายภาพและการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งข้อเสนอส่วนใหญ่นั้นพิจารณาแนวทางการพัฒนาแบบภาพรวมและให้ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ที่ตนเองอยู่อาศัยอีกทั้งมุ่งเน้นใน การสร้างความความรู้สึกเป็นเจ้าของและสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้ที่อยู่อาศัยนั้น ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการปรับปรุง/พัฒนา พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ยั่งยืนได้ต่อไป

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย